

Disciplina kao odgojno-obrazovno sredstvo

Šimić, Tea

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:435453>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-24**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za pedagogiju

Diplomski sveučilišni studij pedagogije (dvopredmetni)

Tea Šimić

Disciplina kao odgojno-obrazovno sredstvo

Diplomski rad

Zadar, 2019.

Sveučilište u Zadru

Odjel za pedagogiju

Diplomski sveučilišni studij pedagogije (dvopredmetni)

Disciplina kao odgojno-obrazovno sredstvo

Diplomski rad

Student/ica:

Tea Šimić

Mentor/ica:

Prof. dr. sc. Dijana Vican

Zadar, 2019.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Tea Šimić**, ovime izjavljujem da je moj diplomski rad pod naslovom **Disciplina kao odgojno-obrazovno sredstvo** rezultat mogea vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mogea rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mogea rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 30. rujna 2019.

Sadržaj

I.	Uvod	1
II.	Disciplina kao jedno od odgojno-obrazovnih sredstava.....	3
	1. Uspješna nastava kao pokazatelj discipline u razredu	14
	2. Uloga roditelja u ponašanju učenika.....	20
	3. Spolne predrasude u razredu od strane nastavnika	22
III.	Metodologija istraživanja.....	23
	1. Problem istraživanja	23
	2. Cilj istraživanja.....	24
	3. Polazne pretpostavke	24
	4. Zadaci istraživanja.....	24
	5. Metode i instrumenti	25
	6. Ispitanici	25
	7. Vrijeme i mjesto.....	26
IV.	Interpretacija rezultata s diskusijom	27
	1. Kako učenici percipiraju discipliniranje i disciplinu?	27
	2. Kako učenici shvaćaju disciplinu s obzirom na vrstu škole koju pohađaju.....	33
	3. Shvaćanje discipline s obzirom na školski uspjeh.....	35
V.	Zaključak	37
VI.	Literatura.....	39
	Popis tablica.....	43
	Prilog 1	44
	Sažetak.....	45
	Summary.....	46

I. Uvod

Škola kao ustanova oblikovana je brojnim čimbenicima poput općeprihvaćenih društvenih vrijednosti, normi i običaja koji u školi pronalaze svoje mjesto. Važni su partnerski odnosi svih dionika unutar škole jer je škola mjesto odgoja i obrazovanja učenika i nastojanja da učenici prihvate društvene vrijednosti i razviju vlastiti potencijal. Učenici zahtijevaju danas da nauče nešto više od osnovnih vještina zbog čega cijelo osoblje škole treba napredovati u svom zanimanju. Od osoblja se u prvom planu misli na nastavnike koji su prenositelji znanja. No, postavlja se pitanje uspijevaju li svi nastavnici prenijeti znanje na svoje učenike. Da prenošenje znanja nije jednostavan posao možemo se uvjeriti u školstvu svakodnevno – od brojnih reformi i prijedloga za poboljšanje nastavnog procesa do nedovoljne zainteresiranosti za njihovo provođenje. Na temelju takvih primjera ovaj rad nastoji problematizirati samo jednu kariku nastavnog procesa, a to je disciplinu.

Disciplina se svakodnevno poistovjećuje s kontrolom, a kontrola traži bezuvjetnu poslušnost i nesuprotstavljanje autoritetu. Disciplina je zbog takvog mišljenja okarakterizirana kao loša i u većini slučajeva ima negativnu konotaciju, iako se u školi zahtjeva prema organizaciji i pravilima rada kao odgojno-obrazovno sredstvo. Ona se zahtjeva od učenika, ali i svih djelatnika škole. Važno je razjasniti da se disciplina ne može poistovjetiti s kontrolom. Disciplina nije sinonim za poslušnost, nego označava ponašanje pojedinca koji prihvaća pravila i zahtjeve određene zajednice iz obzira. U takvom slučaju znači pojedinac nije prisiljen na poslušnost, nego je odabrao poštovati pravila zajednice slobodnom voljom. U školskom sustavu disciplina je temelj za ostvarivanje ciljeva, a posebice cilja nastave. Važno je naglasiti da nastavnik treba biti svjestan da nema pravo kontrolirati učenika – učenik mu zapravo dopušta da djeluje na njegovo ponašanje. Iako disciplina počiva na određenim pravilima i vrijednostima, za nastavnika je ključno uočiti individualne razlike među učenicima i posvetiti im se da disciplina ne bi prijeđe u kontrolu.

Poučavanje u razredu bez discipline nema smisla. Uz pomoć discipline može se provjeriti pedagoško znanje nastavnika, jer je upravljanje razredom preduvjet zadovoljenja ciljeva nastave. Upravo takvom problematikom – uspostavljenjem i održavanjem discipline u razredu – bavi se ovaj rad, ali iz perspektive učenika. Nastojalo

se istražiti, kako učenici doživljavaju disciplinu, smatraju li je poželjnom ili zastarjelom te primjećuju li različite načine ovladavanja njome kod različitih nastavnika. Rad se sastoji od dva dijela. Teorijskim dijelom nastojalo se objasniti što je to disciplina, zašto je važna u procesu nastave te koji svi čimbenici utječu na održavanje discipline u razredu, a praktični dio pokazuje rezultate istraživanja discipline kao odgojno – obrazovnog sredstva.

II. **Disciplina kao jedno od odgojno-obrazovnih sredstava**

U mnoštvu odgojno-obrazovnih sredstava koji svakim danom postaju sve brojnija, nastavnici su dužni pronaći i koristiti ona sredstva i metode kojima bi se učenike rasteretilo učenja napamet određenih sadržaja i njihovo reproduciranje bez razumijevanja (URL 1). Neke od metoda i strategija odgoja i obrazovanja koje mogu doći u obzir su: metoda izlaganja, metoda pokazivanja, opisivanje, raspravljanje i sl.; jer učenici trebaju doživjeti ono što uče kako bi razvijali kritičko mišljenje o stvarima i pojavama oko sebe. Bognar (URL 2) daje još detaljniji pregled strategija i metoda odgoja i obrazovanja te ih razdvaja na strategije odgoja i strategije obrazovanja. Strategiji odgoja pripadaju:

- strategija egzistencije (metode usmjerene k razvoju bioloških potreba i neophodnih egzistencijalnih radnji),
- strategija socijalizacije (metode socijalizacije i komunikacije s drugim ljudima)
- strategija individuacije (poticanje samoaktualizacije).

Strategiju obrazovanja prema Bogнару sačinjavaju:

- strategija učenja (metoda usmjerena procesu spoznaje vlastitim radom),
- strategija doživljaja (receptivno i produktivno doživljavanje),
- strategija vježbanja (metoda praktičnih radova, učenje jezika, tjelesno vježbanje i učenje učenja).

Iako ih Bognar razdvaja radi lakšeg objašnjenja, neophodno je da u procesu nastave te strategije budu povezane i integrirane u sam cilj nastavnog procesa. Osoba koja taj cilj realizira je nastavnik. Suvremene odgojno-obrazovne metode i sredstva u centar aktivnosti stavljaju učenika i potiču učenikov aktivan odnos prema sadržaju koji se uči, njegovu samostalnost te odgovornost za vlastite postupke. Usporedno s tim nastavnik bi trebao kao vođa odgojno-obrazovnog procesa u školi svoje djelovanje usmjeriti na individualne potrebe učenika, njihove interese te poticati njihovu kreativnost i kritičko mišljenje. Poželjno je da se tradicionalne metode (verbalne, vizualne, praktične) nadopune novim ili kombiniraju kako bi učenje i poučavanje dalo bolje rezultate. Već je poznato da čovjek najbolje uči aktivnim radom uz slušanje, čitanje i pisanje. Takve metode zahtijevaju od nastavnika poticajne postupke poput podrške učenicima i ukazivanje povjerenja, a oštro se odbacuju postupci poput kažnjavanja i kritiziranja (URL 2). Jedna od takvih metoda je suradničko učenje gdje se od učenika zahtjeva da se

problem riješi zajedno u manjim ili većim grupama kako bi se došlo do novih rješenja, inovacija i kompromisa. Projektna nastava je zapravo problemska nastava tijekom koje učenici kroz određeni period vremena samostalno istražuju problem te prikazuju svoj rad od trenutka suočavanja s problemom pa sve do pronalaska rješenja problema. Učenicima je zanimljiva i metoda igrifikacije koja je zapravo učenje kroz igru – koristi se igra ili neki dijelovi igre kao glavno sredstvo u dosezanju cilja nastave (CARNet, 2017). No, uz sve te metode ne smije se zaboraviti uloga nastavnika koji je ključan da bi metoda bila uspješna. Preduvjet za to je nastavnikova sposobnost uspostavljanja i održavanja discipline u razredu. Na nastavi se treba raditi ono što je nastavnik zamislio kako bi se postigao cilj nastave. Disciplina je izravan produkt uspješnih odgojno-obrazovnih metoda i sredstava poput pažnje, razumijevanja učenika, slušanja, povjerenja, poticanja učenika, ali i odraz samopouzdanja nastavnika jer zna što radi. U takvom slučaju učenici u nastavniku pronalaze autoritet. No, ako nastavnik kažnjava, kritizira i ignorira učenike, nastavne metode neće uroditi plodom i cilj nastave neće biti dosegnut. Tada učenici u nastavniku ne vide prijatelja i osobu od povjerenja te reaguju s odbojnošću (URL 2). Takav uzajaman utjecaj nastavnika i učenika objašnjen je u nastavku, ali i čimbenici koji utječu na disciplinu u razredu.

Upravljanje razredom, odnosno uvođenje discipline, je jedna od primarnih stavki dobrog poučavanja, ali i temelj dobre profesije. Riječ *disciplina* (lat. *disciplina*) označava prvenstveno proces učenja, a osim toga koristi se i kao naziv za zasebnu granu nauke, kao naziv za uvježbavanje određene radnje, ali i kao sinonim za stegu i red (URL 3). Izvorno značenje se odnosilo na samodisciplinu koja je potrebna za ispunjavanje neke zadaće za postizanje vlastitog cilja, no danas smo značenje discipline pretvorili u nešto što jedan čovjek drugome čini da bi se on prilagodio njegovim zahtjevima. To je uzrokovalo da se riječ *disciplina* povezuje s nelagodom. Kroz povijest se disciplina smatrala sredstvom za postizanje poslušnosti (Gossen, 1994), ali disciplina nije isto kao poslušnost i tišina; ona označava razgovor, diskusiju, propitivanje vlastitog i tuđeg mišljenja. Prema tome se može zaključiti da je disciplina zapravo vrlina poželjna u društvu (Mattes, 2007), jer se prihvaćaju pravila društva, ali s vlastitim kritičkim promišljanjem. Tako se dolazi do samodiscipline koja nastaje vođenjem discipline od nekoga drugoga (u ovom slučaju nastavnika) i rezultira primjerenim ponašanjem učenika. To je pedagoški cilj. Znanost o odgoju stoga nastoji prilagoditi terminologiju stvarnom stanju pa koristi sljedeće nazive: upravljanje razredom, stvaranje ugodne nastavne klime, rješavanje konflikata u nastavi

na uspješan način i sl. U školsku nedisciplinu između ostalog možemo ubrojiti agresiju, suprotstavljanje autoritetu, nepoštivanje pravila i nesudjelovanje u radu. Najveću ulogu u uspostavljanju discipline ima nastavnik, a čimbenici koji utječu na disciplinu su: nastavni materijal, socijalni oblici nastave, nastavne metode i sl. Problem s disciplinom nastaje kada nastavnik disciplinu ne promatra kao cilj djelovanja, nego kao preduvjet za proces poučavanja i učenja. Američki pedagog Jacob Kounin (1912-1995) je istraživao kako nastavnik može suzbiti ometanje nastave i došao do važnih zaključaka o disciplini u razredu. Smatrao je da stil vođenja nastavnika direktno djeluje na ponašanje učenika te da nastavnici koji su dobro organizirani i koji su stalno svjesni događanja u razredu mogu uspješno spriječiti nepoželjno, tj. nedisciplinirano ponašanje učenika u razredu (URL 4). Zaključak njegovog istraživanja je da prevencija ometajućeg ponašanja na nastavi više pomaže nego kažnjavanje i moraliziranje o istome. Sukladno tome smatra da uspješna nastava ne postoji bez sveprisutnosti nastavnika, dosljednosti, dobre organizacije sadržaja da se u trenutku može upozoriti na neprimjereno ponašanje učenika bez da to utječe na tijek predavanja, uključivanja cijelog razreda u aktivnosti, ali i faze individualnog rada (Meyer, 2005). Stoga nastavnik nastupa kao autoritet prema svima u razredu. S obzirom na tu njegovu ulogu, on se može odnositi prema učenicima na nekoliko načina, tj. može zauzeti različita polazišta u interakciji i komunikaciji s učenicima (Gossen, 1994: 15-17):

- kaznitelj: nastaje u okviru odnosa nastavnik – učenik te kažnjava ponašanje koje se ne uklapa u njegov način poučavanja i pri tome koristi ljutnju, kritiku, ponižavanje ili čak tjelesnu kaznu. Temelji se na negativnoj kontroli.
- okrivitelj: kažnjava neprihvatljivo ponašanje šutnjom, izbjegavanjem pohvale, naglašavanjem krivnje ili moraliziranjem što znači da je utemeljen na negativnoj kontroli. Važan je odnos nastavnik – učenik.
- prijatelj: stajalište je utemeljeno na pozitivnoj kontroli, ali ne dopušta učenicima da potpuno razviju svoju neovisnost jer se uvelike oslanjaju na nastavnika. Učenicima je teško razviti osjećaj odgovornosti jer se nastoji prilagoditi drugima što znači da veliku ulogu igra odnos nastavnik – učenik.
- promatrač: daje do znanja da društvo ima pravila i određenja kojih se učenici trebaju držati ako ne žele negativne posljedice. Kontrola je pozitivna. No takvo ponašanje ubrzo dosadi te će učenici potražiti alternativu. Ovakav način rada je povezan sa školskom politikom.

- voditelj: potiče samokontrolu - nastavnik koristi unutarnju procjenu kako bi ispravio pogreške u radu i pri provođenju discipline (restitucija). Idealan je način za pristup uspostavljanju discipline u razredu, jer se upravlja učenicima bez narušavanja njihovog samopoštovanja.

Kako bi nastavnik bio što učinkovitiji u provođenju discipline, trebao bi već na početku odbaciti neke općeprihvaćene zablude. Uzroci učeničke nediscipline mogu biti biološke prirode (impulzivnost), problemi u obitelji, problemi u školi (odnos učenik - nastavnik, odnos učenik - učenik, fizička okolina i sl.). Nastavnik mora biti svjestan da ne može kontrolirati učenika, nego da mu učenik zapravo dopušta da djeluje na njegovo ponašanje. Također je neprofesionalno od strane nastavnika da na učenika djeluje pohvalom. Pohvala je jedan od oblika kontrole jer učenik može postati ovisan o pohvalama i zahtijevati ih ili će odbijati daljnju suradnju. S druge strane, kritika ne pomaže djeci: dijete se može osjećati manje vrijednim. No, najvažnija stvar je razdvojiti disciplinu od kontroliranja. Disciplina sadrži pravila koja su svima poznata i kojih se svi trebaju pridržavati. To znači da disciplina omogućava prihvatljivo ponašanje te preuzimanje odgovornosti za posljedice vlastitog ponašanja ma kakve god one bile. Disciplina počiva na određenim pravilima i vrijednostima, a istodobno se treba potaknuti individualni razvoj, ostvarenje vlastitih ciljeva, ali i rad za opće dobro. Tako se djelovanje nastavnika može u većoj mjeri prilagoditi svakom pojedincu, jer im se daje više prostora za osobnu inicijativu, dok nastavnici zaokupljeni uspostavljanjem discipline pod svaku cijenu guše individualnost i nastoje sve držati pod kontrolom. Disciplina mora biti razumna, umjerena i primjenjiva na sve, a trebaju se izostaviti kažnjavanje i kritiziranje. Nastavnik kao voditelj discipline treba imati na umu da je sve što kaže i zahtjeva od učenika popraćeno neverbalnom komunikacijom koja igra važnu ulogu. Jedna poruka može izazvati različite odgovore ovisno o tome je li ton nastavnika sarkastičan, ljubazan, okrivljujući i sl. Disciplina ne podnosi kažnjavanje jer kazna djeluje na problem i ne daje priliku djetetu da nauči kao ispraviti pogrešku. Na isti način se koristi i osjećaj krivnje – svjesno se ukazuje na mane drugih kako bi se sami prikazali boljima. Time se djeluje na djetetovo samopoštovanje koje biva uvelike poljuljano. Što se tiče prijateljskog odnosa nastavnika i učenika, granica između podržavanja učenika u ostvarivanju njegova cilja i iskorištavanja naklonosti učenika u svrhu postizanja vlastitih ciljeva je jako tanka. Temelj za takav odnos je karakter nastavnika i njegova profesionalnost. Pritom se postavlja pitanje što je svrha nastavnikovog djelovanja: odraditi posao ili odgojiti djecu?

Prijateljstvo omogućava da dijete u školi zadovolji potrebu za povezanošću. Uspije li nastavnik biti jedan od prijatelja, dijete ga stavlja u svoj vlastiti svijet vrijednosti i uvjerenja pa mu nastavnik može ponuditi vlastite vrijednosti. Ako je emocionalna povezanost nastavnika i učenika čvrsta, učenik će biti spreman na promjene na koje se sam nikada ne bi odlučio. Kako bi ovakav odnos bio pozitivan, on mora biti i uzajaman. No, problem nastaje ako učenik postane previše ovisan o nastavniku. Pritom će slijepo slijediti nastavnika i neće imati vlastito mišljenje. S druge strane, nastavnik može postati popustljiv u svojim zahtjevima te učenik neće iskusiti određene posljedice svoga djelovanja. Disciplina omogućava da se u obzir uzmu vrijednosti nastavnika i učenika, da budu zadovoljene njihove potrebe te da se uzmu u obzir rješenja problema i nastavnika i učenika. Ako pričamo o tradicionalnoj nastavi, onda je disciplina okarakterizirana pomnim praćenjem učenika, jakoj povratnoj informaciji te pozitivnom poticanju. Prilikom sprječavanja ponašanja za koje nastavnik smatra da je nepovoljno, javlja se frustracija kod učenika. Sukladno tome će učenici odbijati bilo kakvu promjenu. Zato je važno da nastavnici dobro procjene je li promjena koju žele uvesti primjerena svima te koliko truda će biti uloženo. Pri takvoj intervenciji je važno učeniku dati veću slobodu kako bi se razvio osjećaj odgovornosti.

Kako bi disciplina u razredu zaživjela, nastavnik bi trebao ispuniti nekoliko preduvjeta, a to su prema Bašić (2009: 36-38):

- cjeloviti razvoj djeteta: dijete je osoba u razvoju te svaki uzrast ima određene karakteristike. Osim fizičkog i mentalnog razvoja u obzir se trebaju uzeti i ostali čimbenici koji utječu na razvoj pojedinca poput obitelji, vršnjaka, sredine u kojoj odrasta. Ali na dijete djeluje i nastavnik. Zato on treba težiti stalno usavršavanju svojih osobnosti u procesu nastave, ali i šire;
- uvažavanje ciljeva učenika: ciljevi nastavnika i učenika se rijetko poklapaju, a pošto djeca djeluju svrhovito, potrebno je da se ciljevi međusobno prilagode ako postoje velika odstupanja;
- nastava kao posebna socijalna situacija: nastava je uređena vanjskim uvjetima koji se tiču institucijsko-birokracijskog okvira te međusobnim odnosima sudionika u nastavi.

Ne postoji jedinstven način za upravljanje disciplinom, ali nastavnicima je od pomoći temeljito isplanirana nastava, komunikacija s učenicima te dosljednost. Iz toga proizlaze

dva načina djelovanja nastavnika u svrhu uspostavljanja pravilne discipline. To su preventivno djelovanje kojim se stvaraju svi potrebni uvjeti za uspješno učenje te kurativno djelovanje nastavnika kojim se nastoje korigirati ometajuća ponašanja učenika. Pri provedbi discipline trebaju se poštovati prava pojedinca, poticati samopouzdanje učenika i suradnja. Nastavnici mogu modifikacijom ponašanja učenika učiniti mnogo za disciplinu – ohrabruju poželjno ponašanje, a sprječavaju nepoželjno. Neke od metoda su:

- nagrađivanje: učenika se nagrađuje za socijalno-kompetentno ponašanje; ponašanje učenika je u skladu s onim kako to socijalna situacija zahtjeva. Takvo ponašanje se najčešće usvaja po modelu, a taj model je upravo nastavnik.
- intervencija zbog lošeg ponašanja: nastavnik treba biti sposoban riješiti sve probleme koji se tijekom nastavnog procesa mogu pojaviti. Svako loše ponašanje se mora riješiti na miran i objektivan način, učenici trebaju biti svjesni posljedica svog ponašanja, a posljedice ne smiju biti subjektivno donijete od strane nastavnika.
- neverbalni znakovi: nastavnik tijekom poučavanja treba biti svjestan da ga ne može stalno prekidati zbog manjih izgređa pojedinih učenika. U tom slučaju nastavnik može koristiti neverbalnu komunikaciju kako bi umirio učenika: kontakt očima, signalizacija rukom, podizanje obrve i sl.
- izravno reći učeniku što ne smije raditi, a što je dopušteno.

Ako se problem ne može riješiti ovim strategijama, Bašić (2009: 36-39) smatra da se može se posegnuti za sljedećim načinom rješavanja problema s učenikom:

1. Definiranje problema: svaka strana iznosi svoj stav o aktualnom problemu
2. Moguća rješenja: obje strane iznose ideje za rješenje problema
3. Ocjenjivanje rješenja: svaka strana iznosi argumente za odabir određenog rješenja problema
4. Konsenzus: odabir rješenja problema koji odgovara objema stranama
5. Način provođenja rješenja: obje strane se dogovaraju kako će i na koji način provesti rješenje problema i koje su njihove uloge
6. Procjena rješenja: je li odabrano rješenje zaista prikladno problemu.

Kroz istraživanje se postavlja pitanje jesu li ranije spomenute metode i sredstva odgoja i obrazovanja primjenjiva svim učenicima neovisno na uzrast. Odgovor da se u obzir mora uzeti učenikova mentalna i fizička dob je bio očit te u skladu s tim nastavnik treba organizirati svoje postupke. Ovaj rad se temelji na izjavama učenika srednjih škola, a pošto učenici te razvojne dobi pripadaju adolescentima, reći će se nešto više o njihovom mentalnom i fizičkom tijeku razvoja kako bi se razumjelo njihovo ponašanje i pronašle adekvatne alternativne metode za rad s njima. Naime, ako se ograničimo na prostor škole, adolescentima izvor stresa predstavlja ponajprije okolina u kojoj borave te osoba nastavnika koji nastoji utjecati na njihovo ponašanje. Stresne situacije u školi uvelike utječu na ponašanje učenika, a izvori stresa se mogu pronaći u lošem školskom uspjehu, zahtjevnom radu nastavnika, sukobu s nastavnikom, ismijavanju i vrijeđanju od strane nastavnika, konfliktima s vršnjacima i roditeljima (Garton, Pratt, 1995; Piekarska, 2000; De Anda i sur., 2000 prema Rukavina, Nikčević-Milković, 2016). Razdoblje adolescencije je „rezervirano“ za izgradnju autonomije i identiteta, no zbog okoline koja previše očekuje od mladih dolazi do blokade u ponašanju mladih što uzrokuje eksperimentiranje, traženje neograničene slobode djelovanja, iskušavanja vlastitih stavova, a sve to rezultira nepoželjnim ponašanjem. Njihovo ponašanje je okarakterizirano kao nepoželjno, odnosno neprimjereno od strane odraslih zbog čega mladi razumijevanje traže u grupi vršnjaka. Takva grupa je i razred.

Razred je okarakteriziran kao grupa djece prožeta međusobnim djelovanjem. Djeca u takvoj situaciji imaju zajedničke ciljeve, većinu zajedničkih interesa, norme ponašanja te određene uloge i međusobni položaj u društvu. Učenik sebe smatra dijelom razreda, unutar grupe vršnjaka nastoji izgraditi svoj vlastiti autoritet, označava svoju pripadnost određenom razredu, prilagođava se kako bi razred postao jedna cjelina te se veze među učenicima sve više učvršćuju. Takva grupa učenika teži homogenosti koju s vremenom ostvaruje zahvaljujući određenim pravilima ponašanja koji se prihvaćaju kao normalno djelovanje te nastavniku koji vodi tu grupu. Odstupanje od tih normi ponašanja se smatra nepoželjnim djelovanjem te dolazi do neodobravanja većine. „Dobar odnos učitelja i učenika omogućuje identifikaciju takvih situacija te pravovremeno pružanje pomoći.“ (Božić, 2015: 94) Za razvoj učenika važan je i njihov odnos prema vršnjacima. U odnosu s vršnjacima učenici postaju svjesni sebe, a interakcijama uče kako se prilagoditi, snaći i opstati u društvu. Podrška u rješavanju problema im mnogo znači za njihovu emocionalnu sigurnost (Božić, 2015). Za razvoj tog odnosa važne su osobine ličnosti te već ranije

spomenuta socijalna kompetencija. Te komponente su međusobne isprepletene i osnova su za razvoj prijateljstva – „obostranog prihvaćanja“ (Peko, Varga, 2016: 73). Naravno, prijateljstvo se sklapa s onima koji djetetu po osobinama više odgovaraju, odnosno koji su više slični, a i osobine poput druželjivosti, zaigranosti i humora su poželjne. Socijalna kompetencija se razvija kroz interakciju s drugima te je stoga promjenjiva. Na nju može utjecati i nastavnik koji će svojim pedagoškim djelovanjem stvoriti povoljne uvjete za rad i razvoj tijekom nastave. Nastavnik treba poticati suradnju među učenicima. No, ako i dođe do sukoba, to ne mora značiti nužno negativnu stvar. Sukob je dobar jer se izražava i brani vlastito mišljenje; diskutira se. Problem nastaje samo se ako pri tome učenici počnu agresivno ponašati. Takvo ponašanje treba spriječiti. Učenike se ne smije poticati na konkurenciju i međusobno ih uspoređivati. Naprotiv, učenici trebaju biti jedni drugima prijatelji i suradnici. Prema Miljević-Ridički i suradnicima (2001) važno je da učitelj zna procijeniti kada kod učenika treba poticati suradničko, natjecateljsko ili individualno učenje. Pri natjecateljskom učenju je jasno određena uloga svakog pojedinca, odnosi su hijerarhijski te nema prostora za razvoj socijalne kompetencije jer se naglasak stavlja na znanje školskih predmeta. Suradničko učenje karakterizira zajednički rad i ravnopravnost, potiče se interakcija, prisutna je empatija, uvažavaju se različita mišljenja, razvija se kreativno mišljenje i potiče se stvaranje vlastitih stavova. Ako nastavnik toga nije svjestan, dolazi do problema u razredu. Da bi nastavnik to uzeo u obzir, mora biti svjestan što se sve događa i treba događati u 45-minutnom procesu nastave. Nastava je organizirano učenje i poučavanje koje je usmjereno prema nekom cilju. Temelji se na kurikulumu koji propisuje ciljeve, sadržaj, strategije i evaluaciju određenog sadržaja te tako upravlja smjerom nastavnog procesa. Cilj učenja, osim svladavanja određenog sadržaja, treba biti usmjeren na individualne potrebe učenika, a sam proces nastave treba sadržavati dvije komponente: jasno definirane ciljeve i uspješno upravljanje procesom nastave kako bi se ti ciljevi ostvarili. Potrebno je naglasiti da su nastava i učenje dva dijela jednoga procesa koji su ovisni jedan o drugome pa samim time i utječu jedan na drugoga. Ponašanje nastavnika i metode koje rabi utječu na ponašanje učenika. „Učenik i učitelj su uvijek u nekoj vrsti interakcije bez obzira na ravnotežu moći i autoriteta.“ (Peko, Varga, 2016b: 100) Nastavu nastavnik prilagođava kako bi ona bila primjerena svakom učeniku. Glavnu ulogu u toj prilagodbi ima interakcija nastavnik – učenik. A kako bi se takva nastava uspjela uspješno organizirati, važno je imati jasan cilj što se nastavom želi postići. Uspješno organizirana nastava ima sljedeća obilježja: jasna struktura, poticajno ozračje, jasan sadržaj, komunikacija, raznolikost metoda, poticanje

individualnosti, inteligentno vježbanje, transparentnost očekivanih postignuća, pripremljena okolina (Mayer, 2005 prema Peko, Varga, 2016b), ali i stvaranje tople i ugodne radne atmosfere. Prema tome, odgovornost za kvalitetu nastave i suradnje s učenicima snosi nastavnik jer on svojim djelovanjem određuje atmosferu u razredu te svladavanje određenih kompetencija. Ali važno je naglasiti da djeca više uče na temelju iskustva o reakcijama drugih, nego kako drugi govori kako bi se trebalo ponašati (Miljević-Ridički i sur., 2001). Ono što nastavnik govori treba biti u skladu s onim što on čini. Ako je razredno-nastavno ozračje pozitivno, rjeđe dolazi do ometanja nastave (smanjuje se agresivno ponašanje i nasilje) te se učenici lakše drže pod nadzorom (Meyer, 2005). Takvo ozračje djeluje pozitivno na učenje, ali i na nastavničke sposobnosti za kreativno i djelotvorno poučavanje. Bratanić (1991) u kontekstu tog ozračja istražuje međusobne interakcije u razredu te socio-emocionalnu klimu čime zalazi u poseban dio pedagogije – mikropedagogiju. Mikropedagogija se bavi proučavanjem pojava i procesa koji su važni za odgoj, a povezani su s međuljudskim odnosima, jer se na temelju njih odgoj odvija. Tu je važan interakcijsko - komunikacijski aspekt nastave kojim se ostvaruje suradnja nastavnika i učenika te ove dvije komponente međusobno djeluju jedni na druge. Pritom veliku ulogu igra povjerenje koje se postavlja kao temelj odnosa nastavnik-učenik. Na to se nadovezuju emocionalni stavovi koji u razrednom okruženju određuju ponašanje nastavnika prema učenicima i obrnuto. To ponašanje, odnosno odnos se može zasnivati na simpatiji, odnosno apatiji iz čega proizlazi da se odnos nastavnik - učenik prvenstveno temelji na kvaliteti općeg emocionalnog stava sudionika toga odnosa. Na to se nadovezuje empatija koja je okarakterizirana kao razumijevanje značenja i ponašanja druge osobe te uživljavanje u tuđe emocionalno stanje (URL 5). Pomoću empatije nastavnik može razumjeti učenika, njegove individualne potrebe i omogućiti mu da se razvija u željenom pravcu. Odnos nastavnik – učenik treba karakterizirati humanost, odnosno uzajamno poštivanje, prihvaćanje pravila i odgovornosti, pravednost nastavnika, briga za druge. Iz toga proizlazi da nastavnici podupiru aktivno učenje, primjenjuju nastavne strategije koje potiču kritičko razmišljanje te omogućuju da se ono naučeno koristi u praksi dok istodobno učenici aktivno sudjeluju u nastavi, iskazuju zainteresiranost i iskustveno uče. Mlinarević (2002) na osnovu istraživanja kvalitete učenja i poučavanja u nekoliko osječkih škola tvrdi da učenici najbolje uče kad su aktivno uključeni u proces učenja i poučavanja, više truda u učenje ulažu ako je gradivo izazovno, zanimljivo i važno te ako su nastavnici poštjeni i ulažu velik trud u svoj rad. Ometanje nastave će biti svedeno na minimum ako nastavnik pronađe zanimljiv i poticajan način

rada s učenicima. Osim što nastava treba biti isplanirana prema afinitetima učenika, treba biti raznovrsna i učenicima izazovna. Problemi u nastavi nastaju ako učeniku način rada i metode nastavnika nisu zanimljive te ako mu zadaci nastave nisu dovoljno izazovni. Kako bi se kod učenika potaknuo entuzijazam važna je energija nastavnika (gestikulacija, ton glasa, kontakt očima i sl.). Primjerice, pri frontalnoj nastavi, ako nastavnik stoji iza svoga stola i priča, učenici taj stol doživljavaju poput barijere i ne mogu se poistovjetiti s nastavnikom te su zbog toga distanciraniji. Nastava se prema tome ne smije svesti na nastavnikovo pričanje i na slušanje učenika. Jako je korisno da učenici rade u paru i/ili grupama te tako diskutiraju i mogu sami doći do rješenja i zaključaka, a nastavnik je u tom procesu samo koordinator događanja. Nastavnik treba pomoći učeniku u formuliranju problema, usmjeriti ga k istraživanju ideja i poticati samostalno učenje, a suradničkim učenjem se potiče razvoj socijalnih kompetencija. Jasnoća je jedan od glavnih temelja dobre nastave. Jako je važno da je učenicima jasno što trebaju raditi i na koji način. Pritom je također važna jasnoća pravila kako bi se stvorili pouzdani radni odnosi. To za sobom povlači tvrdnju da jasnoća pravila omogućava jasnoću uloga, tj. i učenik i nastavnik treba odrađivati svoj dio posla te se ne bi trebao miješati u radnje koje nisu u njegovoj nadležnosti. Nejasnoća uloga nastaje u većini slučajeva kada nastavnik obavlja aktivnosti koje nisu povezane s njegovim nastavnim ciljem. Tada nastava ne ostvaruje svoju primarnu svrhu (Meyer, 2005).

Pošto na klimu u razredu uvelike utječe nastavnikovo ponašanje, Bratanić (1991) razlikuje dva tipa ponašanja nastavnika – dominantno (nastavnik vodi glavnu riječ) i integrativno (uvažavaju se individualne razlike među učenicima). Na to se nadovezuje stil vođenja nastavnika o kojem će biti riječ u nastavku. Nastavnik treba biti svjestan svoje uloge modela ponašanja, trebao bi koristiti vještine nenasilničkog rješavanja problema, primjenjivati suradničke metode rada, biti osjetljiv za probleme učenika, razvijati kritičko mišljenje kod učenika, naglašavati pozitivne strane učenika te poticati komunikaciju (Miljević-Ridički i sur., 2001). Učenici trebaju raditi naporno, ostati motivirani te surađivati s drugim učenicima. U tome nastavniku pomažu i opremljene učionice, raznovrsna nastavna sredstva te dodatni materijali koji moraju uvijek biti dostupni (Domović, 2004). Poučavanje ne smije biti rutinsko, a nastavnici trebaju poznavati dječji razvoj, strategije višestrukog poučavanja, razne ocjenjivačke strategije, kao i razne stilove učenja kod učenika. Važno je da nastavnici budu radnici znanja, da donose stručne odluke i da pri tome ne ovise o drugima, primjerice znanstvenicima, savjetnicima i sl. Tako neće

biti samo puke zanatlije, već će u rad dati cijelog sebe, što će djeca znati prepoznati (Stoll, Fink, 2000). No, nastavnici često rade svaki za sebe pri čemu ne uvažavaju savjete drugih, niti ih traže, a poučavanje smatraju obavezom koju moraju „odraditi“. Ali zašto je to tako? Stoll i Fink pronalaze rješenje u nekoliko čimbenika (2000: 58-60):

- kontrola – pojedinac nastoji kontrolirati interakcije i djelovanja kako bi imao osjećaj moći i veće vrijednosti
- perfekcionizam – važno je uvijek biti u pravu, biti idealan i ne pomišljati na neuspjeh
- krivnja – ako nešto ne ide po planu, okrivljuju se drugi članovi zajednice/skupine
- pravilo šutnje – ne priča se o negativnim emocijama
- stvaranje mitova – naizgled veselo lice i raspoložena osobnost
- nedosljedan pristup u planu i programu pri čemu se očekuje više od učenika boljeg socioekonomskog statusa
- niska razina diskusija i izazova za učenike
- niska razina interakcije nastavnik-učenik te niska razina učenikove angažiranosti
- česte kritike i negativne povratne informacije

Istraživanja su pokazala da učenici uspješnim nastavnicima smatraju one koji su prijateljski nastrojeni, ljubazni, dosljedni, pravedni, otvoreni, zainteresirani za učenika, imaju dovoljnu dozu humora te dobro poznaju predmet kojim se bave, poštuju učenike i imaju povjerenja u njih (Bjekić i sur., 2014).

Međuovisnost nastavnika i učenika se može prikazati pomoću didaktičnog trokuta prema Huberu: učitelj – sadržaj – učenik. Učenicima treba iz ponašanja nastavnika biti jasno da je njegova namjera pomoći. Učenik se ne promatra kao objekt njegova djelovanja koji samo prihvaća i reagira – važna je dvosmjerna komunikacija između nastavnika i učenika. Prema Zrilić (2010) preduvjeti uspješne komunikacije su odgovorno ponašanje i izbjegavanje negativnih emocija i postupaka te empatija. Autoritet koji nastavnik posjeduje mora se temeljiti na povjerenju učenika. Nastavnik može ispuniti svoju zadaću samo ako ima povjerenje učenika na samo na profesionalnom planu nego i na osobnom. Učenik i nastavnik razvijaju tijekom procesa odgoja i obrazovanja partnerski odnos te dijele odgovornost za djelovanje (Peko, Varga, 2016). Bašić (2009) naglašava da te vrste odgovornosti nisu istovrsne i da one ovise o tome tko je u kojoj situaciji nadležan: učitelj je nadležan za poučavanje (posredovanje znanja), a učenik za učenje (stvaranje znanja).

To znači da nastavnik strukturira nastavu kako bi uvjeti bili povoljni za učenje, a učenik uči vlastitom aktivnošću.

1. Uspješna nastava kao pokazatelj discipline u razredu

Cilj obrazovanja je osposobiti osobu za uspješno djelovanje. Prema *Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, članak 4* (URL 6), propisano je da se treba osigurati sustavan način poučavanja učenika, poticati njihov intelektualni, tjelesni, estetski, društveni, moralni i duhovni razvoj; razviti svijest o nacionalnoj pripadnosti i očuvanju kulturne baštine; odgajati učenike u skladu s općim kulturnim i civilizacijskim vrijednostima, ljudskim pravima, za suživot s drugim kulturama; omogućiti stjecanje temeljnih kompetencija i osposobiti ih za život te za cjeloživotno učenje. Prema NOK-u iz 2011. godine temeljne vrijednosti u hrvatskom obrazovnom sustavu koje odgojem i obrazovanjem treba promicati su: znanje, solidarnost, identitet i odgovornost. To na umu trebaju imati nastavnici pri organiziranju nastave i nastavnih ciljeva. Sammons i Ko (2008 prema Bezinović i sur., 2012) su izdvojili sljedeće elemente uspješnih nastavnika, a samim time i djelotvorne nastave:

- podržavajuće i poticajno ozračje za učenje
- aktivno upravljanje procesom nastave
- organizirana nastava s jasnim ciljevima
- okolina pogodna za učenje
- prilagođavanje procesa poučavanja različitim učenicima
- prikaz i poučavanje strategija učenja.

Do promjena u nastavi i učenju dolazi zbog stalnog razvoja na svim sferama života te zbog sve zastupljenijeg interdisciplinarnog i multidisciplinarnog djelovanja. Tijekom dvadesetog stoljeća se tradicionalna nastava našla u problemima zbog proturječnosti s novim metodama poučavanja i učenja. Rješenje se pokušalo pronaći u novim strategijama poučavanja i drugačijoj organizaciji nastave. Pri tome se ne smije zanemariti uloga nastavnika kao važnog čimbenika u izvođenju nastave te mu se ne smije oduzeti pravo na izravno poučavanje. Nastavnik ima veliku odgovornost organizirati nastavu tako da odgovara ciljevima i sadržajima nastave te uzrastu učenika (Tot, 2010), a pretpostavka jest da će se do tih ciljeva lakše doći uz disciplinu.

Na kvalitetu rada nastavnika utječu dvije grupe čimbenika: vanjski poput opremljenosti učionice, nastavnih materijala, kurikulumu i sl. te unutarnji ili osobni koji se odnose na samu osobu nastavnika: sposobnosti, vještine, iskustvo, motivacija itd. Nastavna komunikacija treba biti fleksibilna kako bi se što više usmjerila na učenika. Zato je važno vođenje nastave. Stil vođenja nastave određenog nastavnika je karakteriziran ponašanjem prema učenicima, odnosno karakteriziran je načinom upotrebe autoriteta. Prema tome razlikujemo četiri stila vođenja nastave: autoritativan ili demokratski, autoritaran, popustljiv i ravnodušan stil vođenja (Bognar, Matijević, 2002 prema Peko, Varga, 2016b). Prije nego se objasni svaki od tih stilova, važno je napomenuti da uspjeh u radu nastavnika najbolje pokazuje usvojenost gradiva kod učenika, kakve su povratne informacije učenika o nastavniku te procjene školskih stručnjaka o radu pojedinog nastavnika.

Demokratski stil vođenja karakterizira visoka kontrola, ali i uključenost u vođenje razreda. Nastavnik postavlja ograničenja, no istodobno omogućuje i potiče samostalnost učenika. Komunikacija u razredu je uzajamna, podrška je prisutna, razvija se socijalna kompetencija i motivacija za učenjem. U razredu vladaju prijateljski odnosi. Za razliku od demokratskog stila vođenja, autoritaran stil je okarakteriziran visokom kontrolom te jako malom uključenosti u vođenje razreda. Poslušnost je jedino prihvatljiva, a neposlušnost se kažnjava. Vladaju red i disciplina što guši motivaciju i socijalnu kompetenciju učenika. Nastavnik se doživljava strogim i nepravednim jer mu nedostaje emocionalna dimenzija u radu s učenicima. Popustljiv stil vođenja nam pokazuje potpuno novu dimenziju nastave. Kontrola je nisko zastupljena, a nastavnik je na visokoj razini emocionalne uključenosti. Nastavno-razredna klima je pozitivna, potiče se suradnja, ali ne i motivacija za postignućima na području usvajanja gradiva. Za razliku od ovakvog stila vođenja, ravnodušan stil ima nisku kontrolu te nisku uključenost u vođenje nastavnog procesa. Učitelj je pasivan, ne sudjeluje u događanjima u razredu, prepušta inicijativu učenicima koji nameću svoja pravila. To rezultira nedisciplinom, lošim međuljudskim odnosima i lošim postignućima. No, u praksi se ovi stilovi uglavnom isprepliću – ne postoji nastavnik koji se jasno drži jednog stila vođenja. Zato je najvažnije da je okruženje poticajno za učenje učenika.

Sa stilom vođenja je povezana i disciplina koja je pretpostavka za ostvarivanje odgojno-obrazovnog procesa na zadovoljavajući način, jer će samo nastavnik koji umije voditi razred moći održati i disciplinu. Prema Mattesu (2007) nastava je najuspješnija kad

se samostalno učenje poveže s discipliniranim radom jer je disciplina važan odgojni cilj. Nastava u kojoj vlada disciplina je organizirana, nije stresna, pravedna je i uspješna. Disciplinirano ponašanje potiče prihvaćanje svih članova skupine čime se stvara ugodna atmosfera. No, treba naglasiti da je disciplina preduvjet učenja, a ne smisao učenja. A jedan od preduvjeta učenja je i upoznavanje učenika s dužnostima i pravilima tijekom nastave. Razred se smatra jednom grupom s uređenim pravilima na čijem je čelu nastavnik. Pravila su tvrdnje koje govore što učenici trebaju, smiju, ali i ne smiju raditi. Popis pravila treba biti prisutan u razredu i sveden na minimum – bolje je imati manje nedvosmislenih općih pravila pisanih u potvrdnom obliku, nego više specifičnih i niječnih oblika rečenica. Pozitivno i korisno bi bilo da u njihovu kreiranju sudjeluju i učenici kako bi praktično iskusili dopušteno, odnosno nedopušteno ponašanje. U tom slučaju učenici svjesno ili nesvjesno dopuštaju da ih kontrolira grupa, odnosno nastavnik. Pridržavanje pravila nudi pouzdane u međusobne odnose što pozitivno djeluje na nastavne rezultate i školsko ozračje (Meyer, 2005). No, važno je znati da je svaka osoba sklona pogriješiti. Pri tome se ne treba pribjegavati kaznama jer dijete neće imati vremena razmisliti o posljedicama i kako popraviti svoje ponašanje. Naprotiv, razvit će se strah kod djeteta i nisko samopoštovanje. Zato je važno djetetu kroz razgovor ukazati na to koja su pravila prekršena, kakvo ponašanje je poželjno i kako može ispraviti svoju grešku.

Nastavnikov način rješavanja problematičnog ponašanja jednog učenika utječe i na ponašanje ostalih učenika, jer je takvo ponašanje poruka drugima što je dozvoljeno, a što ne. Važno je da prilikom poučavanja bude svjestan svega što se u razredu događa. To je potrebno kako bi se neprikladno ponašanje učenika spriječilo u nastajanju. Nastavnici koji su svjesni toga te koji to primjenjuju u svom radu imaju puno manje problema s uspostavljanjem discipline. Vrijeme kada nastavnik reagira je od velike važnosti. Ako nastavnik reagira kasno, kada se nepoželjno ponašanje već proširilo razredom, teže će uspostaviti povoljnu atmosferu za rad i izgubit će previše vremena na rješavanje problema. Zato je važno da nastavnik zna koordinirati svoje djelovanje i disciplinske probleme riješiti u nastanku. Također je izuzetno važno da nastavnik može održavati usredotočenost grupe, tj. da nastavu organizira tako da svi učenici sudjeluju. Tako će učenici biti zaokupljeni radom na zadacima te neće ometati nastavu. Najbolja pomoć nastavniku da to uspije ostvariti su dobro osmišljeni i interesantni zadaci te primjerena vrsta socijalnog oblika rada. Najbolji pristup je kombinacija demokratskog i autoritativnog stila vođenja. Nastavnik se treba većinu vremena posvetiti procesu

poučavanja kako bi učenici lakše učili, a ne biti zaokupljen rješavanjem disciplinskih problema. Kaže se da je priprema pola posla, tako je i u nastavničkom zvanju. Unaprijed isplaniranom nastavom te zanimljivim nastavnim materijalima i metodama nastavnik može utjecati na povoljnu razrednu klimu, a važna značajka su i socijalne vještine bez kojih pristup učenicima ne bi bio primjeren te bi vrlo vjerojatno došlo do narušavanja discipline. Tu dolazimo do zaključka da je didaktičku komponentu nastave nemoguće odvojiti od socijalno-interakcijske komponente. Svaka strategija poučavanja se prilagođava osobnom stavu i načinu rada pojedinog nastavnika što ujedno utječe i na učenike. Time su problemi poučavanja povezani s problemom međusobnih odnosa u razredu koji utječu na disciplinu. Kako tvrde sveučilišni profesori Garton, Spain, Lamberson, Spiers prema knjizi Dunkina i Biddlea *The study of teaching* upravo se nastavnikovo pedagoško znanje provjerava na primjeru uspostavljanja discipline, jer je upravljanje razredom neophodno za kognitivno učenje. Ako nema dobrog upravljanja razredom, onda poučavanje nema smisla (URL 7). Ako učenje ometaju sporedni faktori poput neprimjerenog ponašanja pojedinih učenika, atmosfera nije pogodna za usvajanje gradiva. Zato se vođenje razreda smatra jednim od ključnih faktora nastave. Vođenje razreda je uspješno ako nastavnik rješava disciplinske probleme u začetku čime se povećava vrijeme aktivnog učenja (Palekčić, 2005). No, postavlja se pitanje zašto toliko faktora utječe na učenje ako je ono individualan proces. Upravo zato što uspješno učenje za temelj ima aktivnu suradnju u nastavi i okruženje bez ometanja. Kako bi se to djetetu omogućilo, nastavnik ga treba usmjeriti, dati mu mogućnost da samostalno isproba naučeno, naučiti ih kako da povežu novo gradivo sa starim te im dati povratnu informaciju o njihovu trudu. Pri tome je od velike pomoći da je nastavnik kreativan u svom radu. Kreativnost nastavnika je pretpostavka za razvijanje kreativnosti kod učenika. Osnova je zapravo iskustvo kako bi učitelj mogao prepoznati individualnu snagu pojedinog djeteta te njegove prednosti (Pavić, 2011). U takvim situacijama se ne smije zanemariti uzajamno razumijevanje, empatija, tolerancija, znatiželja, grupna povezanost te nastojanje da se postojeći problemi riješe u razredu. Svaki učenik treba biti uključen u suradničko učenje kako bi se razvio osjećaj pripadanja grupi, zajednički rad te uzajamno ohrabrivanje. Učenici dobivaju slobodu da izraze svoje mišljenje bez straha te da zajedno stvaraju ideje. Tako učitelj otkriva svoju kreativnost i razvija kreativnost kod učenika. Nadalje, postavlja se pitanje jesu li nastavnici osposobljeni za takav rad. Da bi škola bila kvalitetna i uspješna, važni su dobro osposobljeni nastavnici. Nastavnici rade izravno s učenicima te su oni posrednici između znanja i učenika. Značajke kojima učitelj treba ovladati su:

primjena znanja, kritičko i kreativno mišljenje, informatička pismenost, produktivnost, poduzetnost i sl. (Peko, Varga, 2016). Cilj obrazovanja treba biti primjena novih tehnologija i spoznaja, jer brz i aktivan razvoj društva zahtjeva odgovorne građane koji će se prilagoditi brzim promjenama. Na području obrazovanja nastavnik je jedan od važnijih nositelja promjena u obrazovanju i kao takav mora se cjeloživotno obrazovati. Osim toga važna je i socijalna kompetencija kako bi se razvila sposobnost uspješnog ophođenja s drugima. Nastavnici se ne bi trebali oslanjati na to da rade samo s djecom koja „postizu uspjeh“. Oni zapravo trebaju pripremiti učenike na razne izazove svijeta koji se mijenja brže no ikad prije. Danas se nastavnici suočavaju s tim da i oni moraju biti učenici jer se ne mogu potpuno osloniti na ranije stečena znanja i iskustva. Zato učitelji trebaju biti usredotočeniji i kreativniji kako bi učenike pripremili na izazove koji će se tek pojaviti. Jedini put k tome je oslanjanje na refleksivno mišljenje i istraživanje vlastitog rada u razredu (Markowitz, 2011). Na temelju toga učitelj dobiva povratnu informaciju o svome radu te na osnovu toga može promijeniti svoje djelovanje kako bi došao do željenih rezultata. Među temeljnim promjenama je stavljanje fokusa na učenika tijekom nastave. Bognar to pokazuje kroz sljedeću tablicu (Tablica 1.) (Bognar, 2011 :42):

Tablica 1. Razlika između tradicionalne nastave i nastave usmjerene na učenika

Stjecanje znanja iz pojedinih školskih predmeta	Ciljevi	Poticanje razvoja i bogaćenje iskustva djeteta
Propisani uz malu mogućnost odstupanja	Programi	Fleksibilni – postoji mogućnost prilagođavanja interesima djece, mogućnost povezivanja različitih predmeta u integrirane tematske cjeline
Predavanja i receptivne metode učenja	Metode nastave i učenja	Aktivne metode
Ekstrinzična: ocjene, nagrade, kazne, izvanjska kontrola	Motivacija	Intrinzična: interesi djece, sudjelovanje u atraktivnim aktivnostima
Klasične školske ocjene kojima se utvrđuje stupanj usvojenosti programa	Ocjenjivanje	Nekada odsutnost ocjenjivanja, individualizirano ocjenjivanje, praćenje razvoja svakog pojedinog djeteta
Predavačka, učitelj u užem smislu, ocjenjivanje postignuća	Uloga učitelja	Organizator nastave, partner u nastavnom procesu, motivira, učitelj kao ličnost

Bognar je pokazao svojim akcijskim istraživanjem o problemima pri ostvarivanju suštinskih promjena u nastavnoj praksi, koje je započeo 2005. godine s 33 sudionika, da je „učiteljima koji su navikli na uvjete djelovanja u tradicionalnoj školi teško učiniti

iskorak prema profesionalnoj emancipaciji bez uloge voditelja.“ (Bognar, 2011 :44) Tome u prilog ide i činjenica da je istraživanje završilo 15 sudionika od 35. Nastavnicima je potrebna podrška osobe koja se razumi u novi obrazac djelovanja. To može biti pedagog, savjetnik, učitelj s iskustvom, ali i sveučilišni profesor. Veliku ulogu u tome ima i zajednica učenja koja nastavnike senzibilizira i priprema za nove nastavne pristupe.

Istraživanje Dahlgard-Park iz 2003. godine pokazuje da nastavnici kojima se ukazuje povjerenje i koje se motivira postižu bolje uspjehe u samoorganizaciji i samokontroli pri postizanju postavljenih ciljeva (Vrcelj, 2018). Eksterna motivacija djeluje nepovoljno na nastavnike jer se njihovo zadovoljstvo poslom pa samim time i motivacija za rad smanjuje. Na to danas djeluje i manjak educiranosti nastavnika te se oni ne mogu nositi sa stresom, prevelikim brojem učenika i njihovim individualnim zahtjevima i sl. Motiviranost nastavnika ne smije ni u jednom trenutku ovisiti o financijskoj koristi njihova rada (Vican, Relja, Popović, 2016).

Učenici su važni faktori škole jer je škola radno mjesto i za učenike. Oni nisu u školi samo puki *tabula rasa* objekti. Učenici trebaju biti partneri nastavnicima i diskutirati o problemima u školi te nuditi adekvatna rješenja iz prve ruke. „Ako se ozračje za učenje doživljava pozitivno, učenici mogu bolje razviti svoje sposobnosti i interese te time doći do boljih kognitivnih, metodičkih i društvenih postignuća u učenju.“ (Meyer, 2005:53) Motivacija za učenje je jedan od najvažnijih čimbenika koji nastavnici trebaju njegovati, jer ako se razvije motivacija za učenje kod učenika, ona će kod njih ostati prisutna cijeloga života. Većina učenika smatra da nastavnici prema njima nisu zainteresirani kao za osobe te da se prema njima odnose s nerazumijevanjem (Halton Bord Education 1992 prema Stoll, Fink 2000: 188). Učenici nisu objekti, ne poučava ih se kao stvari, ali ako to jest slučaj u nastavi, onda će učenici biti nezainteresirani za rad. Zato takvi nastavnici trebaju biti spremni na promjene u svom radu. „Kad nastavnici osjećaju profesionalno ispunjenje, zadovoljni su na poslu, posjeduju znanja i sposobnosti te osjećaju da su djelotvorni u nastavi, postoji veća mogućnost da će motivirati učenike za učenje.“ (Stoll, Fink, 2000: 203-204) Na usavršavanje nastavnika utječu brojni čimbenici poput dobi, spola, vrste posla i razvojne faze. Važno je svakog nastavnika sagledati kao individualno biće isto kao što to oni čine u radu s djecom. Nastavnici su odrasli ljudi te se njihovo učenje razlikuje od učenja djece. Knowles (1980) te Dallellew i Martinez (1988) su svojim istraživanjima pokazali ključne razlike između nastavnika i djece tijekom nastave te zato tvrde da su nastavnici (Stoll, Fink, 2000: 206):

- disciplinarniji: ne ovise o drugima i znaju izgraditi okruženje za učenje,
- koriste vlastita iskustva: iskustva oblikuju spremnost na učenje i vlastite postavke o učenju,
- imaju prijelazne faze: faze utječu na odnos prema učenju,
- učenje ima specifičnu svrhu: ako nešto uče na silu, nema garancije da će takvo znanje opstati dugotrajno,
- usmjereni na probleme: naučeno primjenjuju kako bi riješili probleme.

Kako bi usavršavanje nastavnika bilo uspješno, učenje treba biti suradničko. Nastavniku se treba pomoći da odredi smjer i cilj učenja, naučiti ga kako da primjeni vlastito iskustva, poticati kritičko mišljenje, poticati uočavanje i rješavanje problema te izgraditi ozračje poštovanja (Stoll, Fink, 2000). Da bi nastavnici ostali pri kontinuiranom usavršavanju, važno je da rade prema svojoj svijesti, da preuzimaju rizike, da vjeruju drugima, a isto tako da surađuju s drugima, da teže k raznovrsnosti, da nađu ravnotežu između posla i vlastitog života, da učvršćuju prijateljske veze s učenicima (Stoll, Fink, 2000). Mnoga istraživanja o utjecaju usavršavanja nastavnika na području nastavnih strategija i implementacije nastavnih programa su pokazala da takvo usavršavanje pozitivno utječe na učenje učenika (Joyce, 1993 prema Stoll, Fink, 2000). Kvaliteta poučavanja i interakcija s učenicima spadaju u važnije čimbenike školstva koji utječu na kognitivne, emocionalne te bihevioralne ishode učenja (Bezinović i sur., 2012). Zato je profesionalni razvoj učitelja, odnosno razvoj njihovih učiteljskih kompetencija, jedan od glavnih ciljeva ako se želi unaprijediti kvaliteta obrazovanja.

2. Uloga roditelja u ponašanju učenika

Utjecaj roditelja i obitelji na pojedinca je nedvojben. Najintenzivniji je u ranom djetinjstvu. Iako s vremenom slabi, on nikad ne prestaje. Roditelji imaju važnu ulogu u razvoju sposobnosti, znanja, vrijednosti i stavova kod svoje djece. Oni usmjeravaju ponašanje vlastitog djeteta. Individualne razlike svakog pojedinog učenika u razredu mogu biti uzrokovane roditeljskim stilom odgajanja, očekivanjem roditelja, socioekonomskim statusom obitelji, ali i stupnjem obrazovanja roditelja (Šimić Šašić i sur., 2011). Obrazovani roditelji su aktivniji u odgoju, djeci postavljaju veće zahtjeve, reagiraju „na vrijeme“ ako se pojave neki problemi u odgoju, bolje surađuju sa školom, a djeca su motiviranija i željnija uspjeha (Rečić, 2003 prema Bedeniković Lež, 2009).

Kao što postoji stil upravljanja razredom, tako i postoji stil odgajanja koji djeci omogućava usvajanje određenih karakteristika. To su:

- autoritarni roditelji koji zahtijevaju poslušnost, a njihova djeca su poslušna, nesigurna i nastoje ugoditi drugima
- autoritativni roditelji postavljaju jasna pravila te daju djeci priliku za inicijativu, ali i preuzimanje odgovornosti. Takva djeca su samopouzdanija, samostalnija, spremna na rizik i socijalno odgovorna.
- permisivni roditelji ne postavljaju nikakva pravila, a njihova djeca su nezrela, neodgovorna te im nedostaje samokontrola u ponašanju.

Roditelji imaju pravo te trebaju biti dio škole i školskog sustava, jer oni najbolje poznaju svoje dijete i mogu doprinijeti radu škole na području osobnog razvoja djeteta. Potreba za aktivnijim uključivanjem roditelja u odgojno-obrazovni proces zaista postoji, ali postoje i preduvjeti za to poput otvorenosti školske zajednice, boljeg pedagoškog usavršavanja roditelja i nastavnika te pronalaženjem sredstava za stvaranje partnerstva između roditelja i nastavnika. Kako bi se djeca uspješno odgojila i obrazovala, treba ih se shvatiti u cijelosti, a to se može samo poznajući njihove primarne odgajatelje – roditelje. Uloga roditelja u radu škole sljedeća (Stoll, Fink, 2000: 184-185):

- savjetodavni rad s roditeljima: pomagati roditeljima da stvore okruženje poticajno za učenje,
- komunikacija: dvosmjerna komunikacija o školskim programima, metodama i učeničkom postignuću,
- dobrovoljni rad: podržavanje roditeljske pomoći u školama,
- učenje kod kuće: pomoć roditeljima da pomažu djeci u učenju kod kuće,
- donošenje odluka: uključiti roditelje u donošenje školskih odluka i uključiti ih u diskusije o problemima u školi.

Roditelji pružaju djeci emocionalnu potporu, organiziraju i usmjeravaju svakodnevicu djeteta te daju osnovna pravila ponašanja kojih bi se djeca trebala pridržavati. Ali ako su u pitanju adolescenti koji teže vlastitoj autonomiji, taj „posao“ roditelja biva znatno teži.

3. Spolne predrasude u razredu od strane nastavnika

Što se tiče spolnih predrasuda u školi, brojna istraživanja su pokazala da postoje. Istraživanja su pokazala da se nastavnici ne odnose jednako prema učenicima i učenicama. Nastavnici i nastavnice češće pohvaljuju učenike za dobro obavljen zadatak, a učenice za primjereno ponašanje (Doyle i Good, 1982 prema Miljević-Ridički i sur., 2001) te potiču učenike da budu kompetitivni, a učenice da budu poslušne (Grant, 1984 prema Miljević-Ridički, 2001). Kako bi se to izbjeglo, bilo bi dobro da se u podjednakoj mjeri koriste muške i ženske zamjenice, da se izbjegava prikazivanje stereotipnih muških i ženskih uloga, da se učenici pohvale u aktivnostima koje nisu tipične za njihov spol. Daljnja istraživanja su pokazala da učenice doživljavaju loše ocjene stresnije nego učenici, jer one pridaju veću važnost školskom uspjehu (Anić, Brdar, 2007 prema Rukavina, Nikčević-Milković, 2016). Uzrok tome leži u stavu djevojčica koje imaju pozitivan stav o školi, za razliku od dječaka, te zbog toga teže što boljem rezultatu u školi. Važno saznanje o emocijama djece su ponudile Brdar i Bakarčić (2006) koje su ustanovile da učenici koji su vješti u upravljanju svojim emocijama su skloniji potražnji pomoći od odraslih, prvenstveno roditelja, ako im problem u školi djeluje nerješivo.

Prema podacima OECD-a iz 2014. godine, većina nastavnika u zemljama članicama je više starosne dobi, odnosno oko 50 godina u čak 36% zemalja članica. Na osnovu toga možemo zaključiti da je većina nastavnika danas „starog kova“ i da više koriste tradicionalnu nastavu i ne prilagođavaju je novim izazovima u učenju i poučavanju. Što se tiče spola, skoro dvije trećine zaposlenih u obrazovanju su žene, ali treba napomenuti da ih najviše ima na nižim razinama obrazovanja, a povećanjem stupnja obrazovanja djece, smanjuje se njihov udio te su zastupljeniji muškarci (OECD, 2014).

III. Metodologija istraživanja

1. Problem istraživanja

U formalnom obrazovanju jedna od metoda odgajanja i obrazovanja je discipliniranje djece i učenika. Pretpostavka je da će proces odgoja i obrazovanja biti učinkovitiji ako su djeca disciplinirani. Disciplina je odgojno-obrazovno sredstvo koje škole zahtijevaju prema organizaciji i pravilima rada. Ona je adekvatno odgojno sredstvo za stjecanje radnih navika koje se ne usvajaju samo u školi, nego i u široj zajednici, a ponajprije u obiteljskom okružju. Zato veliki utjecaj na ponašanje djeteta imaju i roditelji. Drugačiji, tj. novi odgojni postupci roditelja zahtijevaju pozitivnu disciplinu, daju više prostora djeci da odlučuju zbog čega roditelji dolaze u dilemu jesu li izgubili svoj autoritet (Maleš, 2012). Već se u takvim situacijama problematiziraju discipliniranje i disciplina. No, veliku ulogu u odgajanju djece ima i nastavnik koji ne bi trebao pretpostavljati da su svi učenici u istoj mjeri disciplinirani i koji disciplinu ne bi trebao smatrati zastarjelim sredstvom odgajanja. Do toga dolazi jer riječ disciplina često ima konotaciju poslušnosti učenika te autoritarnog pristupa učitelja i nastavnika. Disciplina nije isto kao poslušnost i tišina; ona označava i razgovor, diskusiju, propitivanje vlastitog i tuđeg mišljenja (Gossen, 1994).

Suvremena škola se temelji na poštivanju prava djece, primjeni načela fleksibilnosti u odgojno-obrazovnom radu, čvršćoj povezanosti obitelji i škole. Prema Glasseru (1999) u središtu kvalitetne škole su učenik i njegove potrebe. Ako učenici dobro poznaju nastavnika i ako im se sviđa to što znaju o nastavniku, puno bolje će s nastavnikom surađivati i u radu će biti opušteniji. Nastavnik treba biti prijatelj koji je uvijek tu za učenika - ne šefuje, daje podršku i prilagođuje nastavu interesima učenika. Disciplina u razredu će biti ostvariva ako učenici cijene osobu nastavnika i ugodno radno okruženje koje on stvara, ako vjeruju da nastavnik poučava samo korisne stvari te da su pritom voljni dati sve od sebe tijekom procesa poučavanja te ako tako uče vrednovati svoj rad i ako ga nastoje unapređivati i poboljšavati.

Problem od kojeg se u ovo radu polazi je discipliniranje učenika kao odgojno-obrazovne metode u školi u današnjim uvjetima te discipline kao odgojno-obrazovnog sredstva i to iz perspektive učenika srednjih škola. Nastojalo se istražiti kako učenici percipiraju disciplinu. Problemsko pitanje nastoji utvrditi je li danas disciplina u razredu

poželjna, zastarjela, osuvremenjena ili se pak ne smatra važnim čimbenikom u odgojno-obrazovnom procesu.

2. Cilj istraživanja

Osnovni cilj istraživanja je ispitati, utvrditi i problematizirati kako učenici shvaćaju, percipiraju i interpretiraju discipliniranje i disciplinu koju nastavnici primjenjuju u razredu; na koji način se provodi, odobravaju li učenici postupke nastavnika koji zahtijevaju disciplinu, smatraju li da je potrebno više discipline u razredu, procjenjuju li sebe samodiscipliniranima, pomaže li im disciplina u učenju i u uspjehu, smatraju li disciplinu neophodnim čimbenikom nastave te ovisi li ona, po njihovom mišljenju, o naučenom ponašanju kod kuće ili o ponašanju nastavnika i njegovog nastojanja da određeno ponašanje nametne kao poželjno u razredu.

3. Polazne pretpostavke

U radu se polazi od polazne pretpostavke da učenici imaju otpor prema radu, redu, točnosti, što svaka škola zahtijeva. Pretpostavlja se da učenici smatraju metode discipliniranja nastavnika i discipline u razredu neprimjerenima.

4. Zadaci istraživanja

Sukladno problemu i cilju istraživanja, zadaci istraživanja su sljedeći:

1. Ispitati kako učenici percipiraju discipliniranje i disciplinu koju nastavnici primjenjuju u razredu
2. Razmotriti koji su stavovi učenika u shvaćanju discipline i postupaka nastavnika s obzirom na vrstu srednje škole,
3. Ispitati kako disciplinu shvaćaju odlikaši, a kako učenici s lošijim ocjenama.

5. *Metode i instrumenti*

U ovom istraživanju se koristila metoda intervjuiranja kako bi se problem dublje i vjerodostojnije istražio, a upravo razgovor to omogućava (Mužić, 2004). Instrument istraživanja je polustrukturirani intervju koji sadrži devet glavnih pitanja kao smjernice, a ostala pitanja su osmišljena i postavljena tijekom razgovora sa svakim ispitanikom individualno (Prilog 1).

6. *Ispitanici*

Ispitanici istraživanja su učenici srednjih škola i to tri vrste srednje škole: gimnazije, strukovne i glazbene škole. Ispitano je ukupno 13 učenika, od toga tri gimnazijalaca, pet učenika strukovnih škola (farmaceutski tehničari, medicinski tehničar, građevinski tehničar i ekonomist) te pet učenika koji pohađaju glazbenu školu. Omjer muških i ženskih ispitanika nije ravnopravan – brojčano je više ženskih ispitanika (9 : 4). Ispitanici pohađaju srednju školu, a skoro svi pripadaju višim razredima srednje škole (3. i 4. razred), dok je samo dvoje ispitanika tek započelo sa svojim srednjoškolskim obrazovanjem (1. razred). Intervjui su provedeni anonimno te su ispitanici označeni u interpretaciji na sljedeći način:

NN1: učenica srednje strukovne škole, 18 godina (Srednja škola Antuna Branka Šimića, Grude)

NN2: učenica srednje strukovne škole, 15 godina (Srednja škola Antuna Branka Šimića, Grude)

NN3: učenik srednje strukovne škole, 17 godina (Srednja škola Antuna Branka Šimića, Grude)

NN4: učenik srednje strukovne škole, 15 godina (Srednja škola Antuna Branka Šimića, Grude)

NN5: učenica srednje strukovne škole, 17 godina (Srednja škola Antuna Branka Šimića, Grude)

NN6: učenica gimnazije, 16 godina (Srednja škola Antuna Branka Šimića, Grude)

NN7: učenik gimnazije, 18 godina (Srednja strukovna škola Antuna Branka Šimića, Grude)

NN8: učenica gimnazije, 17 godina (Srednja škola Antuna Branka Šimića, Grude)

NN9: učenica srednje glazbene škole, 17 godina (Glazbena škola Blagoje Bersa, Zadar)

NN10: učenica srednje glazbene škole, 17 godina (Glazbena škola Blagoje Bersa, Zadar)

NN11: učenica srednje glazbene škole, 17 godina (Glazbena škola Blagoje Bersa, Zadar)

NN12: učenica srednje glazbene škole, 17 godina (Glazbena škola Blagoje Bersa, Zadar)

NN13: učenik srednje glazbene škole, 17 godina (Glazbena škola Blagoje Bersa, Zadar)

7. Vrijeme i mjesto

Istraživanje se provelo u drugom polugodištu školske godine 2018./19. (tijekom travnja i svibnja) na području grada Zadra i općine Grude u Bosni i Hercegovini. Na području grada Zadra ispitali su se učenici Glazbene škole Blagoje Bersa, a na području općine Grude učenici gimnazije i strukovnih škola Srednje škole Antuna Branka Šimića.

IV. Interpretacija rezultata s diskusijom

1. *Kako učenici percipiraju discipliniranje i disciplinu?*

Disciplina je važan odgojni cilj te se smatra primarnom stavkom dobrog poučavanja i preduvjetom učenja. Mattes (2007) smatra da je uspješna ona nastava u kojoj vlada disciplina, ali ne mogu svi nastavnici uspješno ovladati njome. To potvrđuju i razgovori s učenicima gdje su oni dali veći broj odgovora na pitanja *Možeš li navesti jedan primjer kada je razred bio posve nediscipliniran? Možeš li opisati situaciju kada se nastavnik ili nastavnica nisu mogli nositi s nedisciplinom u razredu?*. Ispitanici su dali više primjera nastavnika koji se nisu mogli nositi sa samovoljom učenika i koji nisu mogli uvesti red među učenike. Postoje primjeri da su nastavnici u nadi da će uspostaviti disciplinu lupali šakom o stol, vikali, prijetili ispitivanjem, ali ima i onih koji su pasivno sjedili i dopustili učenicima da rade što žele jer jednostavno nisu pronalazili rješenje za takvu situaciju. Takvi odgovori su bili očekivani te se potvrdila pretpostavka da nastavnici koriste neprimjerene metode za uspostavljanje discipline u razredu. Značajnih razlika u ponašanju nastavnika između gimnazije i strukovnih škola uglavnom nema, osim što u strukovnim školama postoje situacije da učenici fizički nasrnu na nastavnika ako im nešto nije po volji. Tako imamo primjer da je jedna učenica farmacije pokušala nastavnicu pogoditi spužvom za brisanje ploče jer je bila ljuta što je dobila negativnu ocjenu iz usmenog ispitivanja:

Jedna učenica je dobila 1 i nije bila zadovoljna jer profesorica nije najavila ispitivanje. Kada je završio sat, profesorica je taman izlazila iz razreda, a učenica koja je dobila jedan je pokušala pogoditi profesoricu sa spužvom za brisanje ploče. Profesorica je to prijavila razrednici, ravnatelju i pedagogu. Ostali učenici nisu htjeli reći da je to ta učenica napravila. Zbog toga je ravnatelj, umjesto da je sankcionirao cijeli razred, predložio da svaki učenik anonimno na papirić napiše krivca. Učenici su to učinili nakon čega je učenica i sama priznala što je uradila. Za to vrijeme profesorica nije bila prisutna, nego su problem rješavali ravnatelj, pedagog i razrednica. Učenica se samo ispričala profesorici, a daljnjih sankcija nije bilo. (NN1)

Odnosi između nastavnika i učenika te učenika međusobno su potpuno drugačiji u različitim školama. Ispitanici koji pohađaju glazbenu školu su izjavili da oni ne mogu opisati nijednu situaciju nediscipline u razredu jer se to kod njih jednostavno ne događa.

Izuzev situacija dok su bili mlađi i dok ih je bilo više te su znali reći koju riječ nastavniku iza leđa. Jedna ispitanica smatra da je nastavnicima olakotna okolnost to što glazbenu školu pohađaju učenici koje to zaista zanima te nikome nije u interesu ometati nastavu.

Ja pohađam uz glazbenu medicinsku gimnaziju i koliko znam ona nikad nije imala problema sa disciplinom u razredu, svi se drže pravila. Tamo se drže pravila da je učenik na prvom mjestu, a tek onda profesor tako da se brinu za naš razvoj. U glazbenoj je ista situacija. Zna se dogoditi da je koji profesor full u nekom svom svijetu te da burnije reagira, ali mogu samo reći pozitivne stvari. (NN11)

Pričajući s ispitanicima o situacijama u kojima se ogleda nedisciplina moglo se zaključiti da je najveći problem takvih nastavnika to što nisu dosljedni u svome radu – odustanu ako ih učenici ne prate na nastavi. Takve nastavnike karakterizira ravnodušan stil vođenja nastavnog procesa jer su kontrola i nastavnikova uključenost u vođenje razreda na jako niskoj razini. Nastavnik je pasivan i prepušta inicijativu učenicima. Takve situacije najčešće rezultiraju samovoljom učenika da na satu rade što žele, međuljudski odnosi u razredu bivaju narušeni, a znanje se ne prenosi. Nastavnik tada ne pokušava popraviti situaciju te samo „bude na mobitelu ili čita svoju knjigu“ prema riječima jedne ispitanice koja pohađa srednju strukovnu školu.

Nastavnik ne obraća pažnju na razred, radi nešto svoje (čita, na mobitelu je), a učenici imaju slobodu raditi što ih je volja, ponašaju se kao da nastavnika u razredu uopće nema. To rezultira time da učenici ne žele ništa zapisivati što nastavnika naljuti do te mjere da napusti razred i požali se pedagogu. (NN5)

Ponašanje nastavnika direktno utječe na ponašanje učenika. Nastavnik kao autoritet u razredu snosi odgovornost za kvalitetu nastave i suradnju s učenicima, jer on sam svojim djelovanjem određuje atmosferu u razredu. Nadalje, nastavnici interveniraju zbog lošeg ponašanja učenika tek kada bude kasno, ne reagiraju na početku. Tada se kao jedino rješenje pojavljuje napuštanje razreda i eventualna pritužba razredniku i/ili pedagogu. Nastavnici imaju pritužbu određene učenike, jer se svi ispitanici uglavnom slažu da najčešće jedna manja grupica učenika i to iz zadnjih klupa započne nered u razredu i narušava disciplinu. Dobacuju, zadirkuju, upadaju u riječ nastavniku, postavljaju besmislena pitanja, pokušavaju biti drugima smiješni i sl.

Postoji grupica učenika iz zadnje klupe koji su začetnici svakog nereda u razredu i na čiji se prvi korak uvijek čeka da se krene s neredom. Također, znaju često glasno dobacivati ili nešto iskomentirati nastavnicima tijekom nastave. (NN7)

Opravljanje za takvo ponašanje bi se moglo potražiti u tvrdnji da su učenici u razdoblju adolescencije kada eksperimentiraju, traže neograničenu slobodu djelovanja, iskušavaju vlastite stavove, što rezultira ponašanjem koje od odraslih biva okarakterizirano kao nepoželjno (Rukavina, Nikčević-Milković, 2016). Takve situacije su česte kod nastavnika koji su „uplašeni“, prema riječima jedne ispitanice, i za koje učenici znaju da se ne mogu nositi s nedisciplinom u razredu. Izgledaju prestrašeno, ne pronalaze rješenje za uspostaviti kontrolu u razredu i jednostavno nemaju autoriteta. Ispitanici koji pohađaju srednju strukovnu školu su dali zanimljive odgovore na pitanje *Smeta li nedisciplina drugim učenicima?*. Ni njima, a ni ostalim učenicima ta neposlušnost nekolicine učenika ne smeta. Naprotiv, zabavno im je i priključuju se u „neposlušnosti“ jer im je to zabavnije nego poučavanje od strane nastavnika.

Drugim učenicima ne smeta ta nedisciplina jer se oni na taj način zapravo zabavljaju i umjesto redovne nastave imaju sat sa pedagogom ili ravnateljem gdje ne moraju ništa raditi. Učenike to često zabavlja jer pedagog razgovara sa problematičnim učenikom pred svima pri čemu ostali to komentiraju i dobacuju. (NN1)

Tim saznanjem je djelomično potvrđena pretpostavka da učenici imaju otpor prema radu koji škola zapravo zahtjeva. No ispitanici iz gimnazije imaju drugi pogled na takvu situaciju. Većini ispitanika koji pohađaju gimnaziju smeta takva nedisciplina jer ne mogu pratiti gradivo te nastoje i oni sami utišati i umiriti neposlušne pojedince.

Nedisciplina itekako smeta drugima jer se ne mogu koncentrirati na gradivo, uvijek je neki zastoj dok profesor porazgovara s nediscipliniranim učenikom i sl. (NN6)

Smatram da nedisciplina jako smeta drugim učenicima jer im takvo ponašanje onemogućuje da pažljivo prate nastavu. Osim praćenja nastave, nedisciplina drugih učenika utječe loše na raspoloženje nastavnika te oni onda svoju ljutnju prikazuju cijelom razredu. (NN8)

Odgovorom na pitanje *Što misliš što je najvažnije da nastavnik uspije uspostaviti disciplinu u razredu?* ispitanici su naveli neke karakteristike uspješnog nastavnika. Ispitanici smatraju da je neophodno da je strog, da daje mnogo zadataka za obradu, tj. da

nema praznog hoda tijekom nastave, da ne uvažava neutemeljene isprike, da odmah upozorava na nedisciplinu („ne dopušta komešanje“ NN5), da nastoji riješiti postojeći problem zajedno s učenicima, upoznaju učenike s posljedicama nepoželjnog ponašanja, pristojan je, komunicira s učenicima samo u okviru gradiva koje se obrađuje. Na osnovu takvih saznanja učenici gimnazije i strukovnih škola su se složili da je nužno za uspostavljanje discipline u razredu da je nastavnik strog što za njih znači da je sklon poštenom kažnjavanju neposluha i da uspijeva održati autoritet. Pri tome misle da se prevenira nepoželjno ponašanje bez velikog moraliziranja o tome što su učenici zapravo učinili. Tom tvrdnjom ispitanici su opisali nastavnika promatrača prema Gossenu (1994) koji naglašava određena pravila koja učenici trebaju poštivati ako ne žele negativne posljedice.

Nužno je da je strog, da samom svojom pojavom djeluje kao autoritet, da neprimjereno ponašanje suzbije u početku i ne dozvoljava da nastava teče kao što su učenici zamislili. (NN1)

Mislim da nije nužno potrebno da nastavnik bude strog da bi održao disciplinu u razredu. Postoje nastavnici koji imaju jako dobre i "opuštene" odnose sa učenicima, a red i mir na njihovim satovima su prisutni. Mislim da je ključna stvar u poštivanju nastavnika, ali i stav nastavnika prema učenicima. Ukoliko nastavnik od početka ima loš stav i nastup pred učenicima lako će doći do nediscipline. Riječ strog za mene opisuje profesore koji ne dopuštaju ni najmanji oblik nediscipline, a one učenike koji to pokazuju odmah i startu kažnjavaju. (NN8)

Suprotnost većini izjava učenika strukovnih škola nude ispitanici koji pohađaju glazbenu školu te su svi izjavili da strogoća nema veze s uspostavljenjem discipline u razredu.

Ne mora biti strog nego znati raditi svoj posao. (NN10)

Nastavnik ne mora biti strog. Smatram da su nastavnici strogi samo kada nastoje nešto kontrolirati pod svaku cijenu i to izaziva strah kod učenika. Tada učenici ne slušaju nastavnika zato što žele, nego zato što moraju. (NN12)

Ispitanici glazbene škole ne smatraju da nastavnik treba biti strog, nego treba znati raditi svoj posao što podrazumijeva uspostavu discipline. Prema njihovom mišljenju nastavnici su strogi samo ako žele pod svaku cijenu kontrolirati razred i izazvati strah kod

učenika i tako ih „natjerati“ na poslušnost. Oni smatraju je poštivanje temelj dobre discipline.

Ne, ja više mislim da je potrebno da se nastavnika poštuje nego da je strog jer trebao bi svaki nastavnik znati održavati disciplinu u razredu, a strogoća je samo usputna. (NN9)

Ako je nastavnik poštovan, njegovo samopouzdanje raste, a samim time i zainteresiranost za nastavu i zanimljive nastavne metode. Sukladno tome su učenici aktivniji i zainteresiraniji za nastavu. Na temelju takvih saznanja potvrđen je demokratski stil vođenja nastave kao najuspješniji. Nastavnik pri takvom stilu vješto balansira postavljanjem ograničenja i poticanjem samostalnosti učenika. Podrška nastavnika je izražena, kao i motivacija za učenjem kod učenika, a u razredu vladaju prijateljski odnosi te učenici doživljavaju nastavnika kao autoritet (Peko, Varga, 20016b). Takvi temelji su pogodni za uspostavljanje i održavanje discipline u razredu. Uočavajući takve situacije u razredu, tijekom intervjuiranja propustilo se učenike ispitati kakav je stav njihovih roditelja o takvim situacijama u razredu te razlikuje li se njihovo ponašanje kod kuće od ponašanja u školi.

Preduvjet za uspješno uspostavljanje discipline trebala bi biti pravila u razredu koja propisuju što je učenicima dopušteno. Također, pravila bi učenicima trebala biti poznata i prihvatljiva. No, razgovarajući s ispitanicima i postavljajući im pitanje *Postoje li u tvom razredu pravila ponašanja? Nabroji neka*, utvrđeno je da oni uopće nisu upoznati s pravilima ponašanja u razredu. Nijedan ispitanik nije potvrdio da popis pravila u razredu postoji, a svi su naveli skoro pa slična pravila za „koja jedino znaju“.

Smeće treba bacati u koš, ne šarati po stolovima, razbijeni namještaj prijaviti pedagogu, ustati se kad profesor ulazi u razred, ne mijenjati raspored sjedenja, svaki tjedan redar mora obavljati svoje dužnosti... (NN1)

Ne smije se ljuljati na stolicama, ne smije se žvakati žvaka. (NN2)

Pravilo je da se na početku i na kraju sata treba ustati nastavniku i pozdraviti ga, redari trebaju znati svoje obaveze, ne smije se uništavati imovina škole... (NN7)

Prva pravila koja su ispitanici naveli tiču se školske imovine i kako se ona ne smije uništavati te da se svako oštećenje treba prijaviti u upravu škole. Osim toga, za njih najvažnijeg pravila, spomenuli su još da nastavnika treba pozdraviti pri dolasku i odlasku,

da se ne kasni na nastavu, tijekom malih odmora se ne smiju zadržavati na hodnicima, ne smiju se žvakati žvakaće gume, niti ljuljati na stolicama, ne smije se mijenjati raspored sjedenja, smeće treba baciti u koš za smeće, ne smije se drugima upadati u riječ, a samo je jedna gimnazijalka navela da se nastavnici trebaju poštovati i ne smije se ometati nastava, dok je druga učenica to pojednostavila i rekla da se „sve svodi na to imaš li kulture il' nemaš“ (NN5). Ispitanici iz glazbene škole su na to pitanje odgovorili dosta zrelije te su na prvo mjesto stavili poštivanje nastavnika i suučenika, a zatim očuvanje školske imovine jer su u doticaju sa skupim glazbenim instrumentima.

To su manje-više pravila ne raditi određene nered, ne oštećivati školsku imovinu jer ovdje su instrumenti koji vrijede dosta, naravno poštivati profesora i kolege u razredu. (NN12)

Općenito u glazbenoj školi ne idu neki loši učenici nego većinom dobri pa pravila ponašanja i nisu potrebna. (NN11)

Usporedivši probleme nastavnika tijekom nastave, može se zaključiti da disciplinu provode rijetki nastavnici na ispravan način. Provesti disciplinu ne znači lupati šakom o stol, vikati, prijetiti. To je zastrašivanje učenika i uspostavljanje kontrole. Glavni problem nastavnika s uspostavljenjem discipline su nedosljednost i zakašnjela intervencija na problem. Time se gubi nit vodilja kroz nastavu i problemi u razredu dolaze u prvi plan, a prenošenje znanja postaje nevažno u takvim situacijama. U slučaju problema u razredu, nastavnici najčešće pribjegavaju pedagogima u pomoć. Takvi slučajevi nam govore da je osoba pedagoga jedna od važnijih u školi kao ustanovi te da povezuje sve sfere djelovanja unutar škole. Prema tome pedagogi trebaju biti spremni suočiti se s problemima u razredu te nastavnike, kao i učenike, usmjeriti prema glavnom cilju odgoja i obrazovanja. Iako je većina ispitanika kao glavnu kvalitetu nastavnika naveli strogoću, to ne mora nužno biti točno. Interpretirajući rezultate došlo se do saznanja da je učenicima važno da tijekom nastave nema praznoga hoda, da nastavnik upozorava na problem u njegovom začetku, a zatim taj problem riješi zajedno s učenicima i upozna ih s posljedicama. Temelj odnosa u razredu je zapravo poštivanje, ne samo nastavnika i učenika međusobno, nego i pravila u razredu kojih većina ispitanika nije bila svjesna (smatrali su da je školska imovina važnija od poštivanja nastavnika). Dakle, disciplina u razredu će zaživjeti ako svi sudionici teže k istom cilju, poštujući pravila te nastavnika kao voditelja koji stvara poticajno okruženje. Zaključno se može reći da većina ispitanika, izuzev ispitanika iz glazbene škole, ne

prepoznaje načine za uspostavljanje discipline u razredu. Većina ih smatra da su ti načini zapravo negativna djelovanja nastavnika poput lupanja, vikanja ili pasivnosti.

2. Kako učenici shvaćaju disciplinu s obzirom na vrstu škole koju pohađaju

Ispitanici navode da disciplina u razredu uglavnom ne prolazi zbog učenika koji se žele prikazati „facama“, dok su učenice mnogo mirnije. Svi ispitanici su naveli da se smatraju discipliniranima, a to za njih znači da poštuju nastavnika, da slušaju što im nastavnik govori, da se ne sukobljavaju s nastavnicima osim u slučajevima kada smatraju da nisu u pravu, ne ometaju nastavu. Jedna učenica strukovne škole je navela da se smatra discipliniranom i poslušnom, ali ako dođe do nereda u razredu, rado mu se priključi, dok je jedna druga ispitanica navela da discipliniranom ponašanju u školi uvelike pridonosi odgoj kod kuće.

Da, disciplinirana sam. Mislim da kućni odgoj doprinosi tome. Nastojim poslušati profesora i uraditi što traži, ne suprotstavljam se. (NN1)

Razlika s obzirom na vrstu škole koje ispitanici pohađaju je vidljiva. Problemi s nedisciplinom su uglavnom slični u gimnaziji i strukovnim školama, iako kod ispitanika strukovnih škola to eskalira u nekim slučajevima mnogo gore te može doći do fizičkog napada (primjer učenice koja je nastavnicu htjela pogoditi spužvom za brisanje ploče). Ispitanici iz glazbene škole su izjavili da nemaju nikakvih problema s nedisciplinom u razredu, čak ne mogu izdvojiti nijednu situaciju kad se to dogodilo. Oni smatraju da je razlog za to njihova zainteresiranost za gradivo i ljubav prema tome što uče.

Ispitanici gimnazije su dali raznolike odgovore na pitanje *Je li nastavnicima lakše uspostaviti disciplinu u razredu nego nastavnicama?*. U obzir su se uzele godina staža i spol nastavnika te na koji način ti čimbenici djeluju na uspostavljanje i održavanje discipline u razredu. Muški ispitanici smatraju da je lakše uspostaviti disciplinu starijim muškim nastavnicima, dok ispitanice smatraju da mlađe nastavnice to bolje rade jer „znaju zagalamiti“ kako kaže jedna ispitanica, ali su slabije u objašnjavanju gradiva jer su još neiskusne.

Smatram da je lakše uspostaviti disciplinu muškim nastavnicima i to starijima. (NN7)

Jedna ispitanica je rekla da godine i spol nisu važni pri održavanju reda u razredu – važno je samo kako se nastavnici postave prema učenicima. Kada je riječ o strukovnim školama, došlo se do saznanja da nastavnice lakše uspostavljaju i održavaju disciplinu u razredu. Svi se slažu u tome da su žene strože.

Nastavnice bolje uspostavljaju red u razredu i to starije. (NN2)

Zanimljivo je da su muški ispitanici rekli da su u tome bolje mlađe nastavnice jer su one „svježe obrazovane“, dok ispitanice smatraju da nastavnice s više godina staža održavaju bolju disciplinu jer imaju više iskustva. Samo jedan ispitanik je rekao da muški nastavnici s više godina staža uspostavljaju bolju disciplinu jer su „muški stroži“.

Učenici glazbene škole smatraju da je potpuno nevažno je li nastavnik muškog ili ženskog spola. Svi su se složili u tome da je ipak starijim nastavnicima/cama lakše uspostaviti disciplinu jer imaju više iskustva, dok se mlađi moraju još uhodati.

Svejedno je je li nastavnik ili nastavnica, oni moraju znati odraditi svoj posao, a lakše je starijima jer su duže u tome poslu i imaju iskustva što raditi. (NN10)

Mislim da nema nikakve veze je li nastavnik muško ili žensko. A stariji su malo iskusniji. Mlađi se trebaju još malo uhodati jer su po godinama bliži srednjoškolcima nego sa starijim kolegama, a iskustvo igra veliku ulogu pa je starijima lakše uspostaviti tu neku disciplinu, ali dođu i mlađi na svoje nakon nekog vremena. (NN11)

Zbog novih izazova današnjice i nastavnici trebaju biti učenici te širiti svoja znanja i iskustva. Metode i strategije rada su učenicima se neprestano nadopunjuju i izmjenjuju te nastavnici trebaju ići u korak s tim. Nastavnici s više godina radnog staža ne mogu poučavati na isti način kao što su to činili na početku svog radnog vijeka. Iako su tvrdnje o spolu i godinama nastavnika koji lakše uspostavljaju i održavaju disciplinu u razredu raznolike, može se zaključiti da većina ispitanika smatra da je za disciplinu neophodno iskustvo koje imaju stariji nastavnici, nevažno kojeg su spola. Zaključak je da nastavnici s manje godina radnog staža imaju više problema pri uspostavljanju discipline u razredu. Podrška im je u takvim situacijama izrazito važna, a najveći dio podrške dolazi od pedagoga. Pedagog može nastavnicima s manje iskustva pokazati primjere ispravnog ponašanja u razredu, dati eventualna rješenja za probleme koji se u razredu često pojavljuju, ali ključno je da za takvog nastavnika bude uvijek dostupan kako bi proces odgoja i obrazovanja djece išao prema određenom cilju.

3. Shvaćanje discipline s obzirom na školski uspjeh

Interpretirajući rezultate došlo se do zaključka da postoji izrazita povezanost discipline i školskog uspjeha. Svi ispitanici su na pitanje *Je li ti lakše svladati gradivo kod nastavnika koji zna održati disciplinu u razredu ili kod onoga koji to ne umije?* odgovorili kako imaju bolje ocjene kod nastavnika koji su uspješno ovladali disciplinom u razredu.

Kod nastavnika koji zna održati disciplinu jer pratim na satu i iz straha da će mi profesorica dati lošu ocjenu. Zato takve predmete učim više jer znam da kod njih nema druge prilike. Kod blažih profesora imaš mogućnost da ti oprostite i daju priliku da odgovaraš neki drugi put. (NN1)

Lakše je savladati gradivo kod onog nastavnika koji zna održati disciplinu, jer sa svojom strogošću i upozorenjima te nekim poučnim primjerima može uvesti učenika u svijet gradiva na zanimljiviji način koji neće biti naporan i smatram da treba ne samo opominjati, nego i poduzimati mjere kako bi se riješila nedisciplina u razredu, kako bi se učenike dodatno motiviralo za želju prema dobrom uspjehu iz predmeta koji profesor predaje. (NN6)

Lakše mi je kod nastavnika koji zna održati disciplinu, a pogotovo u glazbenoj jer je grupa učenika manja jer kad je veća grupa veće su i šanse da pola razreda nije shvatilo gradivo, ali kad je manja grupa imate vremena svakom objasniti pojedinačno. (NN11)

Ispitanici su naveli da oni kod nastavnika koji umiju uspostaviti disciplinu u razredu prate nastavu što im olakšava kasnije učenje, dodatno motivira učenike za rad, izražena je aktivnost na satu od strane učenika, redovito se zadaju i rješavaju domaće zadaće, učenici su skoncentrirani na gradivo i ne ometaju druge. No izrazili su svoj strah kod takvih profesora jer oni ne zaziru od „obaranja“ na kraju polugodišta i/ili školske godine. Ispitanici iz glazbene škole su naglasili da u glazbenoj školi lakše i brže uče, iako im je nekad i teže nego u klasičnoj srednjoj školi koju istovremeno pohađaju. Jedna učenica je rekla da su razlog za to uglavnom manje grupe učenika i direktna povezanost s nastavnikom, jer u klasičnim razredima ima više učenika te postoji mogućnost da nerad dijela učenika može utjecati na druge. Isto tako, u većim razredima je veća vjerojatnost da dio učenika nije shvatio gradivo, a da o tome ne obavijesti nastavnika. Uzevši u obzir

izjave ispitanika, može se sa sigurnošću zaključiti da su disciplina i školski uspjeh povezani. Nastavnik koji umije voditi razred, umije i prenijeti znanje.

V. Zaključak

Disciplina je temelj dobrog poučavanja. Toga mora biti svjestan svaki nastavnik ako želi da njegovo djelovanje u razredu pokaže pozitivne rezultate. Kao odgojno-obrazovna metoda disciplina se usmjerava prema učeniku kako bi on usvojio temeljne radne i društvene sposobnosti neophodne za daljnji razvitak. Iako roditelji imaju najveću ulogu u usmjeravanju ponašanja djeteta, nastavnici trebaju uzeti u obzir individualne razlike kod učenika kako bi prilagodili način upravljanja disciplinom u razredu, a samim time pospješili proces odgoja i obrazovanja.

Kvalitetan odnos nastavnik – učenik je temelj za uspješno uspostavljanje i održavanje discipline u razredu. Takav odnos treba karakterizirati humanost, uzajamno poštivanje, prihvaćanje pravila i odgovornosti, pravednost nastavnika, briga za druge. Tako se podupire aktivno učenje, primjenjuju nastavne strategije koje potiču kritičko razmišljanje te omogućuju da se ono naučeno koristi u praksi dok učenici aktivno sudjeluju u nastavi, iskazuju zainteresiranost i iskustveno uče. Prema tome, ako nastavnik uspijeva zainteresirati učenika za gradivo, problema s disciplinom u razredu gotovo da i neće biti. To nam potvrđuju rezultati istraživanja u glazbenoj školi gdje su ispitanici naveli da kod njih gotovo da ni nema nediscipliniranog ponašanja za vrijeme nastave jer su svi učenici jako zainteresirani za gradivo i vole ono što uče. Nadalje, važno je da je disciplina razumna, umjerena i primjenjiva na sve, a trebaju se izostaviti kažnjavanje i kritiziranje. Kazna djeluje samo na problem te ne dopušta „ispravak“, dok disciplina omogućuje učeniku da djeluje na problem, ali i na njegov uzrok. Zato je važna komunikacija i obostrano poštivanje između nastavnika i učenika. Da to nekim nastavnicima nedostaje u radu, pokazali su rezultati istraživanja u gimnaziji i strukovnim školama. Ispitanici smatraju da neki nastavnici jednostavno ne znaju kako raditi s učenicima, a da pri tome razred ne djeluje nedisciplinirano. Da učenici zaista nisu svjesni na koji način nastavnik treba uspostaviti disciplinu u razredu, govore nam njihovi odgovori da je nužno za disciplinu u razredu da je nastavnik strog. A riječ strog prema njihovim riječima označava osobinu nastavnika koji ništa ne dopušta i zahtjeva apsolutnu poslušnost. No, tada taj razred nije discipliniran nego kontroliran.

Ovaj rad daje odgovor na pitanje kako se danas provodi disciplina u razredu te je li ona kao odgojno - obrazovno sredstvo poželjna, zastarjela, osuvremenjena ili se pak ne smatra važnim čimbenikom u odgojno-obrazovnom procesu. Glavni cilj je bio utvrditi

kako učenici shvaćaju discipliniranje i disciplinu u razredu. Istraživanjem je većina pretpostavki o disciplini u razredu danas potvrđena. Nastavnici zaista imaju problema pri uspostavljanju discipline u razredu. Iako ima izuzetaka, pozornost preuzimaju oni koji ni ne pokušavaju poduzeti nešto po tom pitanju. Takva nastava često rezultira neposlušnošću i neznanjem. Istih posljedica nema pri procesu nastave kod nastavnika koji umije održati disciplinu u razredu. Ispitanici navode da se kod takvih nastavnika trude pratiti nastavu te dodatno uče kod kuće. Kao rješenje za nedisciplinu na nastavi, učenici su izrazili mišljenje da nastavnik treba postati blizak s učenicima, treba uzeti njihove interese u obzir te isto tako nedisciplinirano ponašanje spriječiti na samom početku – nastavnik koji razumije je nastavnik koji zna prenijeti znanje. Iako je većina ispitanika naglasila da je neophodno da nastavnik mora biti strog kako bi uspostavio disciplinu, temeljitijim tumačenjem se zaključilo da to nužno ne mora biti istina. U praksi se događa da učenici uče samo zbog straha od „pada predmeta“, ali da znanje zaista bude kvalitetno potrebno je da nastavnik učenicima prikaže razlog i svrhu učenja, omogući im poticajnu okolinu za učenje, ponudi zanimljive zadatke, uvažava prijedloge te najvažnije od svih – da svakom učeniku pristupi prema njegovim individualnim potrebama.

VI. Literatura

Knjige:

1. Bezinović, P., Marušić, I., Ristić Dedić, Z. (2012), *Opažanje i unapređivanje školske nastave*. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje
2. Bratanić, M. (1991), *Mikropedagogija*. Zagreb: Školska knjiga
3. Domović, V. (2004), *Školsko ozračje i učinkovitost škole*. Jastrebarsko: Naklada Slap
4. Glasser, W. (1999), *Nastavnik u kvalitetnoj školi*. Zagreb: Educa
5. Gossen, D. C. (1994), *Restitucija - preobrazba školske discipline*. Zagreb: Alinea
6. Mattes, W. (2007), *Nastavne metode – 75 kompaktnih pregleda za nastavnike i učenike*. Zagreb: Naklada Ljevak
7. Meyer, H. (2005), *Što je dobra nastava?* Zagreb: Erudita
8. Miljević-Ridički, R., Maleš, D., Rijavec, M. (2001), *Odgoj za razvoj*. Zagreb: Alinea
9. Mužić, V. (2004), *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Educa
10. Stoll, L, Fink, D. (2000), *Mijenjajmo naše škole: kako unaprijediti djelotvornost i kvalitetu škole*. Zagreb: Educa
11. Vrcelj, S. (2018), *Što školu čini školom. Teorijski pristupi, koncepti i trendovi*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci

Članci u časopisima:

1. Bašić, S. (2009), Dijete (učenik) kao partner u odgoju: kritičko razmatranje. *Odgojne znanosti*, 11 (2): 27-44. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/74741> (16.9.2019.)
2. Bedeniković Lež, M. (2009), Uloga majke u školskom uspjehu djeteta. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 58 (3): 331-344. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/82603> (25.3.2019.)
3. Bjekić, D., Vučetić, M., Zlatić, L. (2014), Teacher work motivation context of in-service education changes. *Procedia – social and behavioral sciences*, 116, 557-

562. Dostupno na: <https://b.ww.sciedirect.com/science/article/pii/S1877042814002584> (21.2.2019.)
4. Bognar, L. (2011), Problemi u ostvarivanju suštinskih promjena u praksi učitelja posredstvom akcijskih istraživanja. U: Mićanović, M. (Ur.), *Akcijsko istraživanje i profesionalni razvoj učitelja i nastavnika*, Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 41-61.
 5. Božić, B. (2015), Stvarno i poželjno razredno ozračje u osnovnoj školi. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 59 (1): 93-100. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=224181 (26.2.2019.)
 6. Brdar, I., Bakarčić, S. (2006), Suočavanje s neuspjehom u školi: koliko su važni emocionalna kompetentnost, osobine ličnosti i ciljna orijentacija u učenju? *Psihologijske teme*, 15 (1): 129-150. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=18193 (22.2.2019.)
 7. CARNet (2017), *Primjena scenarija poučavanja, digitalnih alata i obrazovnih trendova*. Zagreb. Dostupno na: https://pilot.e-skole.hr/wp-content/uploads/2016/12/Prirucnik_Scenarij-poucavanja.pdf (23.5.2019.)
 8. Maleš, D. (2012), Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima. *Dijete, vrtić, obitelj*, 18 (67): 13-15. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=183112 (28.2.2019.)
 9. Markowitz, A. (2011), Akcijska istraživanja učitelja u nastavi: drugačiji pogled. U: Mićanović, M. (Ur.), *Akcijsko istraživanje i profesionalni razvoj učitelja i nastavnika*, Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 11-27.
 10. Mlinarević, V. (2002), Učitelj i odrednice uspješnog poučavanja. *Život i škola*, 7. Dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/505871.Ucitelji_i_odrednice_uspjesnog_poucavanja.pdf (27.2.2019.)
 11. OECD (2014), *Education at a Glance: OECD Indicators*. OECD Publishing. Dostupno na: <http://www.oecd.org/education/Education-at-a-Glance-2014.pdf> (26.2.2019.)

12. Pavić, S. (2011), Poticanje kreativnosti u nastavi engleskog jezika. U: Mićanović, M. (Ur.), *Akcijsko istraživanje i profesionalni razvoj učitelja i nastavnika*, Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 101-119.
13. Palekčić, M. (2005), Utjecaj kvalitete nastave na postignuća učenika. *Pedagoški istraživanja*, 2 (2), 209-233. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/139324> (20.9.2019.)
14. Peko, A., Varga, R. (2016), Ustrojstvo škole. U: A. Peko, R. Varga, D. Vican: *Upravljanje odgojno-obrazovnom ustanovom*. Zadar: Sveučilište u Zadru, 23-84.
15. Peko, A., Varga, R. (2016b), Suvremena kultura škole u Hrvatskoj. U: A. Peko, R. Varga, D. Vican: *Upravljanje odgojno-obrazovnom ustanovom*. Zadar: Sveučilište u Zadru, 85-145.
16. Rukavina, M., Nikčević-Milković, A. (2016), Adolescenti i školski stres. *Acta Iadertina*, 13 (2): 159-169. Dostupno na: <https://bib.irb.hr/prikazi-rad?rad=884570> (25.2.2019.)
17. Šimić Šašić, S. (2011), Interakcija nastavnik-učenik: teorija i mjerenje. *Psihološke teme*, 20 (2): 233-260. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=110094 (15.2.2019.)
18. Tot, D. (2010), Učeničke kompetencije i suvremena nastava. *Odgojne znanosti*, 12 (1): 65-78. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/59600> (26.2.2019.)
19. Vican, D.; Relja, R.; Popović, T. (2016), Liderska uloga ravnatelja u obrazovanju. U: N. Alfrević, J. Burušić, J. Pavičić, R. Relja: *Školska učinkovitost i obrazovni menadžment: susret smjernicama istraživanja i javne politike u jugoistočnoj Europi*. Zadar: Sveučilište u Zadru, 89-108.
20. Zrilić, S. (2010), Kvaliteta komunikacije i socijalni odnosi u razredu. *Pedagoški istraživanja* 7 (2), 231-242. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=174490 (21.2.2019.)

Internet izvori:

URL 1: MZOS (2006): *Nastavni plan i program za osnovnu školu*, https://www.azoo.hr/images/AZOO/Ravnatelji/RM/Nastavni_plan_i_program_za_osnovnu_skolu_-_MZOS_2006_.pdf (23.5.2019.)

URL 2: Ladislav Bognar: *Strategije, metode i postupci*, <https://ladislav-bognar.net/node/79> (23.5.2019.)

URL 3: Proleksis enciklopedija Online, <http://proleksis.lzmk.hr/17938/> (11.9.2019.)

URL 4: University of Hull: *Behaviour Management Theorists*, <http://universityofhullscitts.org.uk/scitts/site/pt/behaviour/kounin.html> (25.2.2019.)

URL 5: Hrvatski jezični portal, http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=fFxIURA%3D&-keyword=empatija (27.2.2019.)

URL 6: Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2018), *Narodne novine* 68/18, Zagreb, <https://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-%C5%A1koli> (22.5.2019.)

URL 7: The study of teaching <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.491.5419&rep=rep1-&type=pdf> (8.2.2019.)

Popis tablica

Tablica 1. *Razlika između tradicionalne nastave i nastave usmjerene na učenika.* Str: 19

Prilog 1

Protokol intervjua

1. Možeš li navesti jedan primjer kad je razred bio posve nediscipliniran?
2. Možeš li opisati situaciju kada se nastavnik ili nastavnica nisu mogli nositi s nedisciplinom u razredu?
3. Kako se ponaša učenik/ca koji/a je najnediscipliniraniji/a u razredu?
4. Smeta li nedisciplina drugim učenicima?
5. Postoje li u tvome razredu pravila ponašanja? Nabroji neka.
6. Smatraš li sebe discipliniranim učenikom? U čemu si discipliniran? Zamisli nastavnika kod kojeg je tvoj razred najmirniji i najposlušniji. Kako se taj nastavnik ponaša? A kako se ponaša nastavnik koji je njegova suprotnost?
7. Što misliš što je najvažnije da nastavnik uspije uspostaviti disciplinu u razredu? Je li nužno da je takav nastavnik strog?
8. Je li nastavnicima lakše uspostaviti red u razredu nego nastavnicama? (+ godine staža)
9. Je li ti lakše svladati gradivo kod nastavnika koji zna održati disciplinu u razredu ili kod onoga koji to ne umije? Zašto?

Sažetak

Disciplina kao odgojno-obrazovno sredstvo

Rad se ograničava na proces nastave i proučava se iz perspektive učenika kako nastavnici uspostavljaju i održavaju disciplinu u razredu. Upravljanje razredom, odnosno uvođenje discipline, je jedna od primarnih stavki dobrog poučavanja. Disciplina primarno označava norme i pravila kojih se pojedinci pridržavaju svojom slobodnom voljom, a u školi je jedno od neophodnih odgojno - obrazovnih sredstava. Razred kao zajednica važnu ulogu pridaje nastavniku kao autoritetu i voditelju. Stav nastavnika prema učenicima i prema samom radu određuje uspješnost nastave, a bez discipline poučavanje nema smisla. No, disciplina se ne smije poistovjetiti s kontrolom koja zahtjeva neupitnu poslušnost. Zbog toga je nužno da osoba nastavnika bude izgrađena i u pedagoškom smislu te da reagira na individualne potrebe učenika. Kvalitetan odnos s učenicima karakterizira humanost, uzajamno poštivanje, prihvatanje pravila i odgovornosti, pravednost nastavnika, briga za druge. Tako se podupire aktivno učenje, primjenjuju nastavne strategije koje potiču kritičko razmišljanje te omogućuju da se ono naučeno koristi u praksi dok učenici aktivno sudjeluju u nastavi, iskazuju zainteresiranost i iskustveno uče. Istraživanje je pokazalo da većina nastavnika ne koristi primjerena odgojno – obrazovna sredstva i metode za uspostavljanje discipline u razredu, jer nastoje kontrolirati razred, a ne uspostaviti disciplinu. Učenici srednjih škola su pomoću intervjua iskazali vlastito stajalište o disciplini u nastavi, radu nastavnika te povezanosti discipline i školskog uspjeha. Na osnovu njihovih iskaza rad prikazuje nedostatke i probleme nastavnika pri uspostavljanju discipline u razredu, a istodobno daje rješenja i prijedloge kako bi se ti problemi mogli izbjeći.

Ključne riječi: disciplina, kontrola, nastavnik, pravila, razred, učenik, školski uspjeh

Summary

Discipline as an Educational Means

The study is limited to the teaching process and is observed from the perspective of the students on how the teacher establishes and maintains discipline in their classroom. Classroom management, relatively the introduction of discipline, is one of the primary elements of good teaching. Discipline primarily marks the norms and rules that the individuals follow willingly, and is one of the necessary educational means in school. The classroom as a community plays an important role for the teacher as an authority figure and as a leader. The stand of the teacher towards their students and towards their work as well determines the success of their teaching, and without discipline, teaching does not make sense. However, discipline must not be associated with a sense of control that requires unquestionable obedience. Therefore, teachers must possess pedagogical competence and respond to the individual needs of each student. Establishing good relationships with students is characterized by humanity, mutual respect, acceptance of the rules and responsibilities, fairness of the teacher and caring for others. By establishing this, the teacher supports the active learning, applies instructional strategies that stimulates critical thinking and enables it to be learned in practice while the students are actively engaged in the teaching process. Research has shown that most teachers do not use appropriate educational tools and methods to establish proper discipline in the classroom, as they seek to control the class rather than establish discipline and rules. Trough the interviews, many high school students expressed their views on discipline in teaching, the teachers work and the relationship that exists between discipline and academic achievement. Based on their testimonies, the paper shows the shortcomings and problems of teachers in failing to establish discipline in the classroom, while at the same time provides solutions, strategies and other suggestions for these problems to be avoided.

Keywords: discipline, control, teacher rules, class, student, school success